

ULB Halle
001 351 583

3/1

D: Fai 24260

ع. ب. دیوان بک اوغلی

جان یاغسی

«باکو ایشچیلی» قونیه دراتیف نشریاتی

Bibliothek der
Deutschen
Morgenländischen
Gesellschaft

ع.ب. دیوان بک اوغلی

1930/212

جان یانغیسی

(حکایه)

«باکو ایشچیسى» قوئوپه راتیف نشریانی
باکو — ۱۹۲۶

Bibliothek der
Deutschen
Morgenländischen
Gesellschaft.

آ. ق. ب. ف. ب. ق. یاندا

«باکوایشچیسی»

فوئوپه راتیف نشریاتی

سایبی 4000

سفارش 2039

آذلیت 3402

داك يوزى ايدى. هله داك يولدوزى باتمايوب عرش فلكدە ئوز دورىنى ايدىردى. من دە مېشە جيغىرى ايله بويومدان اوجا اوتلارك آراسندان شېهە بولانا — بولانا عادت ايتديكم صباح كزمكمدن ايوه حركت ايدىرديم. كوزيمە كورونن چيچكلرى توپلايا توپلايا بر جاده يولا چيقديم. آياقلاريم يالين اولديغنا كوره يولك قورى كسكلرى منى اينجيتدى و من دە اوست طرفدە تاپدانماش بر جيغيره دوشديم، قوشلار ئوز كيفلريندە ايدىلر. و چه — چه ايله مين جوره نغمەلر اوقويوب، مېشەنى صدالرى ايله دولدىر مشديلار. مېشەنك چوقى هله اويانماشدى، قوشلارك بر پارالارى اوقوماقدا، اوبرى پارالارى اوچوب ئوزلرى ايچون يم كزمكده و كينكلر چيچكلرك باشنا قونا — قونا اداره قاينغوسندا ايدىلر، اما جوجيلردن بر چوقى صبح آچيلماسندان بى خبر ايدىلر.

مېشەنك چيقاچاغندا تازا طلوع ايتمش كون؛ اويغودان اويانمش دلبر كىبى يوزيمە كولدى. اونك هر طرفه سرعت ايله جريان شعاعاتندان قاماشان كوزلرېمك اويونده دورلو — دورلو رنگلى دائره وى شيلر حاصله كلوب، دائره لرېنى كاه كە نيشلە يە و كاه دارالدا — دارالدا و كاهدا اوزادا — اوزادا برى برېنى باسوب كيچەرك اويناماغا باشلاديلار. كوچركى بالالارينا بو چوق لذت ويرير!...

بونلار ايله ئوزيمى اويودا — اويودا جر كه ايله قورولمش ده كه لرمزك اوستنده ياستى تپەنك بئلندە كى استراحت يرېمە كلدیم. بورا منيم سهويملى يرلرېمدن برى ايدى. هميشه چوق كزوب يورو لاندا بورادا دينجيمى آليرديم. بويوك داشلاردان دوزوب، ئوزيمە

بر میسره، صندله او قشار بر یر قایر مشدیم. چوق وقت اوشاقلاری باشما ییغوب، بونلار اتقل سویله یوب ویا سویله دوب ماهنیلار او قودوب مشغول اولوردیم. و یا خود صبح تیزدن کلوب خیالات آتنا مینوب عقل کسر — کسمز و فکره سیغار — سیغمازیر لرده جولان ایدیردیم. اما چوق وقت قراردان اوسانوب اطرافمدا کی کوزل و حسیاتمی ترپه دوب روجمی جوشه کتیرن منظره لره دویونجا عاشقانه تماشا ایدوب قزانک بیلنه مینوب، ریشخند اوقلارینی کوزلرینه چاقوب چتین داغک داش کو کسسه چالوب دره و تپه لرده سوریوب کوک داغدان او طرفه کور چاینک کنارینا توللا ایردیم...

ساعت یکی آلتی ایدی. بر قدرده اوتوروب، ینه پهلوان کبی دوشنی کروپ ساغ طرفمده دوران چتین داغا و اونک قبله طرفدن یاپشان قوزی داغنا و کون باتاندان کون دوغانا جرکه لهشن خیرداجا داغلارا تماشا ایتمک قصد ایتدیم ایسه، با جارمادیم: آجلق محکم بدنمی دوتوب حالمی دکیشدیردی. تپه نك دیننده کی بولاغک اوستنه آندیم الویوزیمی یویوب قازناغک قیراغندا اوتوردیم؛ آیاقلاریمی سویوق سویا سالوب اویناتماغا باشلادیم.

شاپولتیدان دامجیلار کونک قاباغندا آلماس کبی پارلیور دیلار. بولاغک یری چوقور اولدیغنا کریدن کلنر بولاغدا اولان آدمی کوره مزلر ایدی. قولاغما بز ماهنی اوقویان سسی دکدی، اوقویان آرواد ایدی. سس کیجه ئوتن قومری کبی اوقویردی. بو کوزلهر کس ایدیه بختندن ناراضی اولدیغی نغمه سندن آشکار کورینیردی جانی سزیلدا بیر و آغلادیغی؛ سسک تیتزه مه سندن آکلاشیلردی. یومری تپه نك دالندان ملک کون کبی طلوع ایتدی؛ منی کورینجه بوغاناق کبی دونوب یاشماغی آغزینا چکوب غنچه دهاننی کیزلتدی. لاله کبی رنک ویروب رنک آلا — آلا بولاغا ایندی، سنه کی بولاغا سو که دی، سو کورها کور سنه که دولدی. بولاغک قیراغندان بر چنکه اوت یولوب، سنه کک آغزینی باسدی، هجو ملا چکننه آتدی، یئل کبی تپه نك دالنا آشدی.

ملکک بختندن شکایت ایتمکه بویوک حقی وار ایدی؛ سه ویملی
 نشانلی سینی توی اوسته کیجه اوغورلغدا ئولدیرمشدیلر. قوچاق و
 ایش کذار قیزلاردان اولدیغنا، قاین آتاسی ملکدن ال چکمه یوب،
 اون اوچ یاشندا کوچوک اوغلنا نکاح ایتدی. ملکک کوکلی بالاجا
 ارینه یوق ایدی. سوکرا معلوم اولدی؛ آران کوچی ایکنجی
 دوشلیه ده کیجه ملک ایتدی (غائب اولدی). بر آیدان سوکرا عموسی
 اوغلنا قوشولوب، قاجماسی خلق آراسندا سویلندی. وبر آز کیچمه مش
 یقین اولدی بو طرف او اوغلانی یانیدی، دشمن اولدیلار...

II

آجلق منه لاپ کار ایتمشدی، دوردیم که ایومزه کیدوب بو
 عارسزی دویدریم — سلام علیکم — سسی منی اکلهدی. دونوب
 سلامه سلام ویرنده ایکی قدم ئوزیمدن آرالی بر درویش کوردیم.
 داغدا درویش کزدیکنی عمرینده خبر ویرن یوق ایدی. من بوندان
 شبهه لندیم. بونی سبیریادان قاچان حساب ایتدیم. منیم شکه دوشمه می
 آکلادی. یوقسا روسجا ییلدی کمی ییلوب، ییله تنک وقتنی ییلمک
 ایسته ییردی. اوننی باشا دوشمه دیم، اما النی جینه سالوب توپوغنا
 یاووق اورادان بر ییله ت چقاروب دینمه ز و سویله مز منه اوزاتدی.
 او قویوب، ینه ییله تی ئوزینه قایتاردیم. یوزیمه باقمی اراق سوردی:
 — وعده تمامنا ایکی آیدان اون کونا کسک وار، او یله درمی؟
 — او یله در — جوابنی مندن آلدی.

ییله تنی بر اسکیه بو کوب، ینه جینه توللادی. بو درویش اوجا
 بویلی، آرغاز اوزون ساچلی وساققاللی ایدی. کوزلریندن ویوزیندن
 بونک یوقو و مشقت و ایشیقی دنیا دا جهنم اودینا دوچار اولدیغی
 کورینیردی. آیه لر ایله ایشلمش ماهوت کلاهی، دالا طرف
 سوروشمشدی. ساچلاری او یوم — او یوم اولوب درویشک آلنا توکو
 لمشدی، باشنی یوقاری قالدیروب، سونمش کوزلرینی یوزیمه
 دیره دی و بر آزدان سوکرا دیدی:

— من آجام!..

— بویور، آغادریش بزه، اللهویرندن نهیمزوارایسه بیرسک.
 درویشی ئوزد کهمه کتیردیم. بینوانک یوزینده و کوزلرینده اذیت
 نشان لاری اویناشوب، چوق ذلاتلره دوچار اولدیغنا اشاره ویریردیله.
 دینمهز و سویلهمز اوتورماغمز منی دل تنک ایتدیکنه بونکله صحبت
 باشلاماق قصدی ایله سوردیم:

— کرک که درویشلر ایولنمیرلر؟

سوزیمی تمام ایتمه مش، کوردیم که درویشک اللری یاپراق
 کبی اسدی. چورک قسمتی سینییه دوشدی. کیچمش کوسوکی زور
 ایله یره ووراندا قیغلم ساچالانان کبی بونک کوزلری مشعلندی.
 باشمی آشاغا دیکوب دوردیغم حالدا، المده کی چورک قسمتی
 یومروغمدا سيقماغا باشلادیم؛ بو حالدا تاب ایده مه یوب ده که قاپیسندا
 دوران ایته آجیغلانوب قاولادیم. درویش جواب ویرمه یوب، چورک
 یمکه ینه دخی مشغول اولدی. بر ایکی استکان چای ایچندن سوکرا
 منم سوالیمه جواب ویردی. گویا که سوالی بونا من بوساعت ویرمشدیم.
 سسی بر بالاجا تیتره دی:

— اونلارا هیچ ایولنمک لازیم دکل.

— دییرلر که ایولی اولماغک اوشاق باباسی اولوب، کلفت

آراسندا عمر سورمه ننگ ئوز که بر لذتی وار.

بو سوزلر بینوا درویشی پریشان ایدوب، حالنی دکیشدی؛
 برک کوکسنی ئوتوروب بر آز مدتدن سوکرا چوق بر حدت ایله
 مندن سوردی:

— بو سوزلر کدن مطلب نه در؟ ... منه نه قصد غرضک وار؟...

اگر منم باشما کلندن خبرک وار ایسه، نیه بنی سویلتمک ایسته
 بیرسک؟ ... جکر یارالاریمی تازالاماقدان، یورکمی شان شان
 ایتمکدن سنه فایدا وارمی؟...

بو سواللار منی خیلی تعجبلندیردی. درویشدن بویله جواب

کوزله میردم. درویشلر بونیدان ال چکوب، اودنیا ایچون چالیشیرلار
دییه جک سانیردم.

— آقا درویش، منیم سوزلریم بو دره جهده سنی پهرت ایده
جکنی بیلسه دیدیم؛ البته اونلاری آغزیمآلمازدیم. سوز دیدیکک
بر قوش کبی شیدر آغیزدان چیقدی دوتماق ویا خود گری قایتارماق
اولماز آنجاق «عفو بویور» دییه بیلرم.
درویش باشنی دوشنه سالوب، قاش و قاباغنی قارا بولوت کبی
توکدی، بر خیلی زماندان سوکرا اویقودان اویانمش شیر کبی
ساچلارینی سیر که له یهره ک، قاش و قاباغنی یوقاری چکوب باشلادی:
درویش:

— ای جوان، اوتوز ایلدر من دنیادان ال چکوب، کوزیمی
آخرت قاپیسنا دیکمشدیم. نه قدر تیز یوزیمه آچلسا، او قدر ئوزیمی
اللهک صادق قوللاریندان سانار ایدیم. بو کون صباح دنیا منی محو
ایتدیکنی دویدیم. من آدامام؛ عقلدن و فراصتدن فیاض قدرت
بزی دور ایتمه مشدر: عزرائیل هر دم بر قانادی ایله منی چالدیغنی
آکلاییرام...

نیچه ایل بوندان اقدم توره مش احوالاتی اونودوب، ئوزیم
ایله برابر دار بقایه آپارماغا قصد ایتمشدیم. دنیامی طوفان، بدنمی
ویران ایدن ماجرانی سن بر جفت سوال ایله منیم کوزیمک ئو کندن
کیچروب یارالاریمی تازه له دک. بویله سوالی مندن سوران اولما
مشدر، اولسه ایدی سببیز دردیمی بر کسه سویلمز ایدیم. مثلدن:
«قلب سفره دکل که هر ئوتن کیچنه آچاساک»... دردیم یور کمدن
قالوب پاسلانمشدی... ایدمی قولاق ویر کور باشما نه کلمشدر و
انسان نه لر چکمکه قادردر، و نه لردن بو شاه ذوی الحیات عاجزدر؟

قولاق ویر —

یور کمدن بو دردی اوزون مدت ساقلادیم. فقط ایدمی ساقلایا
ماییرام. چونکه یرده سو دورمایوب، فشقیردیغنی کبی منیم دردیمده
داها قلبمده دورماییر. قولاق ویر — کو کلمده ویرانه لر آراسندا

پسله دیکم، باشما کلن قضا و قدرلر جوشه کلمشدر...
 درویش باشنی ینه آشاغیه سالوب فکره کیتدی. کوکل
 ایوینده کیچمشی قارما قارشیق ایدی. حالدان دوشمش اختیارسنز
 برقاری کلفک اوجنی آقتاروب تاپامیان کبی، بودا روایتنی هارادان
 و نه دن باشلادیغنی بیلمیردی...
 بردن دیدی:

— هه قولاق آس: قضادان شکایت و باشقالاری کبی نفرت
 ایتمکی ئوزیمه روا کورمیرم؛ عمریمک اولنده من چوق کوزل
 شیلر کورمش ایدیم. جوانلق باغچاما بر پری زاد زینت ویرمش ایدی...
 باقوب هوس ایدوب لذت قانیردیم، بردن... دیمکه دیلم تیتره بیر، قسم
 بوغولیر، کوزلریمه ظلمات چو کیر... (یاواش) بردن... (دورخیر)
 (شدت ایله) بردن کولمی اوزدیم، تاجمی — داشا ووردیم...
 سیندیردیم عمریمه کولونک چالدیم، قیردیم، کلستانمی یاقوب
 یاندردیم، کولنی عرشه ساووردیم... قالدیم ویرانه لر آراسندا؛
 کوزیمک قاراسی، جکریمک پاراسی، تختم، بختم، سلطنتم، تاج
 سریم، غنچه کولم، بلبلم رقیه ایدی! رقیه!..
 عمریمه روتق ویرن منتسز منت چکن، آغریما دوزن، رقیه
 ایدی، رقیه... قلبمده بازار محبت آچان، باشما دولانان، درد
 سیریمی داغیدان، ویران کوکلمی کلستان ایدن رقیه ایدی رقیه...
 — بشرسک، زحمت کشسک حالکی قاک، عمریکه یان، اولمابی ایمان،
 خاب غفلتدن او یان دمبدم دییه ن رقیه ایدی رقیه...
 رقیه محو اولدی، فوت اولدی...
 یانم بردن بره بوشالیدی؛ دنیا کوزیمدن دوشدی؛ قضا منی
 صحرايه سالدی؛ منه نه قالدی؟...

بیلیرسنمی نه قالدی؟ اولکی حالم، اولکی بیابان؛ اولنه ایدیم،
 کیم ایدیم. ایمدی ده او اولدیم! نیه؟ فکریمی عقلیمه عقلیمی خیالمه
 ساتدیم، ئوزیم چاشدیم بختم او یانمشدی دویمادیم؛ رقیه ننگ قدرینی
 بیلمه دیم.

بویله ووردی قضا، حالم اولدی فنا...

دوغریدر وجودیم دولانیر، اما بو دنیادان چوقدان روحم عودت، ایدوبدر. (دایانیر) بودا طبیعی بر شیدر: آرواد کیشیه و کیشی آروادا بری برینه جسماً و روحاً باغلیدر. آرواد دوچاراولان ذلتن کیشی، کیشی دوچار ذلتن آرواد بویون قاقیرماغا قادر دکل... فیاض قدرت بو ایکی وجودی بری برینه تن یاراتمش، بر طرفه نه تورهسه، اوبری طرف اوندان خالی اولایلمز...

III

نیچه ایل بوندان اقدم عثمانلی شهرلریندن برینده قان توکوب حکومت الندن داغلارا قاجدیم، داغلاردا فلك ایله اللهه اللهه دولایم. کوندوزلر میشه لرده، کیجه لر آغاجلار باشندا و یاخود قایالار قوینندا.. کوك اوت دوشه کم، قارا داش یاسدیغم، انلی یاپراقلار یورغانم ایدی... کوك کورولدا ایردی، شمشک اوینا ایردی، مارال هایقیردی — سسیمه سس ویریردی لر. کوندوز کون کیجه آی ایله یولدوزلار همدمم ایدی.

یاغمور باشمدان، سیل سولاری آیاغمدان ووریردی، میشه منه، من میشه یه سس ویریردیم، اورمانلار چادریم، تارلالار کزیمک یریم ایدی، کول کولی چاغیریردی. ببل چهچه ایله او قویردی، کوك ک قبه سی تاوانم، قارا توپراق آرقام ایدی. فکریم خیالمه، خیالم فکریمه دولاشیق دنیادان بی خبر حالمدان ملول و پریشان، کیچن کیچدی کله جکده نه اولاجاغنی یلمیردیم. کوك کوم یارالی مارال کبی ایکیلده یردی. انس و جنسدن آیری دوشوب، حیوانلارا قاریشماقدان غایتده اوسانمشدیم. حیوانلاردا تک تکنه دولانمایوب آرقاداشلار کزدیکلری حالدا من ئوز همجنسمدن جدا دوشوب اورمانلاردا، صحرالاردا قالمشدیم.

حیوانلارا سس ویرمکی، ئوزیمه وردیش ایتیمشدیم. زیرا عقل دولانیردی، ئوزینه ایش آقتاریردی و مکانندان یاتان فکریمی اوینادوب اوچوریردی. فکر اظهار اولماق ایسته یردی. یانمدا کی جن و جانلی

حيوانلار اولماغنا، حيوان كى دە دانشماق ايسته ييرديم.
 آخر كلام، تك لكده دوام ايده مه يوب «ئولدير سده قوى منى
 ئوز همجنسم ئولدير سون» ديهه ميشه نى ترك ايتديم؛ شلك اولان
 طرفه روان اولديم، بر داغك دوشنده يولك قيراغندا بر بولوك كوچ
 كورديم، چورك بشيريرديلر. چوق زماندان برى ترك ايتديكم
 چوركك قوقوسندان يوره كم ياپراق كى تتره دى...
 كلديم سلام ويرديم. سلامى بر قوجا اق ساققال كىشى آلدى.
 چورك پشيرن آرواددا قوجا ايدى... بونلار حيران حيران منه تماشا
 ايتديلر. باشى اشاغى سالوب كورديم: آلاچيغك چته نى شيققلدادي،
 كوزيمك قويروغى ايله او طرفه باقديم... اوق دكميش شير كى
 ساچلاريمى سير كه ليوب باشى يوقارى قالدوروب، مبهوت بر حالدا
 قالديم. ايكى كيجه نك آراسندان بدرلنمش آى پاراسى كى بر
 حورى زادك لقاسنى كورديم...

— اى جوان!... يوقسا كارساك؛ يوقسا ييزيم ديلمزى ييلميرسك،
 نيه جواب ويرميرسك؟...

قولاغم قوجانك سوزينى آلدى...

قوجا ديدى:

— اكش الله قوناغى ساك، الله ويرنمزدن ييرسك...

من اكشديم... باغلانديم قالديم...

— سو كرا؟

— قولاق آس.

IV

درويش سوزينه دوام ايتدى:

قوجا آلاچيغا طرف باقوب سسله دى: — رقيه!...

هور كمش آهو كى آلاچيغدان ۱۷ — ۱۶ ياشندا اوجا بويلى،

كوزل قامتلى بر قيز سيچرا يوب چيقدى، قولندا، بوغازيندا، يئلنده،

اتكلرينده اولان كوموش بز كلرينى جينقلدادا — جينقلدادا قرمزى

و ساری قاناووسدان پالتارینی خیشیلدادا خیشیلدادا بوغاناق کبی
باباسنا طرف کلدی. ایکی دفعه منه طرف باقدی...

کوزلرینه داک یولدوزی دیسم بویوک بر خطا ایدرم. یولدوز
بر قرار و بر حال اوزره دوریر و پارلاماغدادر، اما بو کوزلر...
منیم اوزهریمده آتش ذره لری ساچان؛ جانیم قایغو سالان کوزلر،
مین نوع حال ایله پارلایردی: قلبی نه دیسه، کوکلندن نه کیچسه،
فکر خیالدهن و خیال فکردن نه سورسا کوزلرینده او دخی ظاهر
اولیردی...

قارا کپریکلر سایه سالدیغنا کوزلرینک ایشیغی دخی ده آرتیردی.
بارماقلاری دولی یوزک ایدی. هر ییله کنده بر جفت بلهرزیک، باشندا
رنک بهرنک ایکی ایپک دستمال وار ایدی. باباسی دیدی:

— قیزیم! قوناغمز چورک قوی: یول آدامیدر آج اولار!
قیز دابانی اوستنده دونوب بر— ایکی دقیقه نک ایچینده چورک،
پندیر، تازه یاغ کتیروب قاباغیما قویدی. ییزیم کوزلریمز بری برینه
راست کلدی. رقیه لاله کبی قیزاردی...

قوجا کیشی مندن سوردی:

— اوغلوم، هرچند قوناقدان سورمازلار هارالیدر، و هارایا
کیده جکدر، الله ئوزی ییلر که قوناغا ایستر شاه ایستر کدا اولسون،
من دارالماشام و منم سندن سوروشماغمی الله کناه دفتریمه یازماز...
ایمدی سویله منه، اوغلوم: سن هارالیساک؟ هارادان کلوب
هارایا کیدیرسک؟

دیدیم: صحرادان داغلارا، میشلره کلمشدیم. ایمدی ده داغلار
دان و میشلردن صحرالره کیدیرم...

قوجا کیشی اولکندن ایمدی دقت ایله منه باقوب، مندن خویلا
نان کبی اولدی دیدی:

— اوغلوم، سن پرده لی دانشدک سوزلریکی آکلایامادیم نه دیمک
ایتیرسک؟

— دیدیم: پرده لی دیمه دیم، دایی! . . . او ییله ایسه دیم: هارا

دان كلوب هارايه كيتمه معلوم دكل، اول منه راست كلن يول هايانا
آپارسا، منده اويانا كيديرم، سمت و سوراق كوزله ميرم: داغ
كلى — داغا؛ آران كلى — آرانا كيديرم. . . .

— بر يرده قرار دو تامير سا كمي؟

— دوتارام اما. . . قويميرلار. . . ير ايله كوك آراسندا كى
دنياهه كلمه مشم! وطنم وار ايدى؛ نه ايتمه لى ديدره كين سالديلار،
منده اونى اونوتدويم. . . منى ناحق يره دولاشديرديلار، دورماديم
ايتكين دوشديم. . . .

باقديم كوردويم، قوجا كيشى مندن احتياطلانوبدر. ديديم:

— دايى، سنى آندويريرم ييزى يوقدان وار ايدنه! مندن قيس
قانما. من چوره كى ديزى اوستنده اولان نمك به حرام آداملاردان
دكلم، خطا منى چوللره وقايلاراسالوبدر؛ مندن قورقوب هور كميه سڭ!
ديدى — اوغلوم! منده قوجا آدامام، دنيا كوروب تجربه
قازانميشام: حالكا باقارساق فنا آداما بگزه بيرسڭ، اما صورصفتكدن
آداملق نشانى ياغير و آدامڭ دا ميلى اوچوب سنه قونور. بويله سايه كنى
دولانماقدان اوسانما كمي؟ . . .

— اوسانميشام دايى! نه ايتمه لى؟ . . .

— بر يرده قال، ايشه مشغول اول، دنيا وار اولماسنى قانازساڭ..
— وير ايش، اكله بنى، دايى! . . . من كوريرم سنه آدام
لازمدر، آدام دا من، قورقما! آخردا كوررسڭ اوغولدان داسنه آرتيق
اولارام. . . .

— اوغلوم، خاصيتكه بلد اولمادينغا تكليفكى قبول ايدمه ميرم.
قلم بر ياندان سنه ميل ايديرسه، او برى طرفدن سكسه نير!

ايمديه قدر دينمز اوتورمش قوجا قارى بردن ديندى:

— يوق بالام! بز سنى ساقليا بيلمريك! كيشى قوجا، من قوجا؛
اويله — يتيرمش اوغلومز يوق، كيدك سنى هانسى كنده، هانسى
شهرده كرك!

ديديم: آنام من سنه نه ديميم! يوره كيم بوغچا دكل كه آچوب

ایچینده نه وار ایسه — یاقشی ویاخود یامان — کوستریم! . بورادا
منی تانیان یوق، سزكده منه اینانماغا اختیار کز وار . . . من
نه دیم؟ . . .

بو سفر قوجا سسلندی: یوق آرواد سن سهو سویلهمه، بو آدام
حرام آداما بکزه مه پیر! — مندن اولسا قالسون بزه بر آدام لازیمدر.
یاقشی اولار که همیشه قالا؛ پیس اولار، ئوز بختندن کوسه . . .
بختیم اویاندی، راضی اولدیلار. من ده قالدیم. کیم ایله قالدیم؟...
رقیه مندن قاچاراق دوریردی، اما قلدن قلبه یول وار. نه دنسه
یاقین اوزاق رقیه منه واصل اولماسنی کو کلم منه آکلاتمشدی، قلبم
دویمشدی، کو کلم دویان اولاجاقنی من ئوزیم کویا بیلیردیم. . . .
قالدیم. . . . کیجه لر بو دلربانگ کشیکچیس، کوندوزلر قولی
اولدیم، قومری کبی سسنی، ببل کبی ماهنی سنی، طفل کبی کولو
شنی، نر کس کی باقیشنی، مارال یریشینی — یوریشینی کورمک،
ایشیتمک، پنهانی فکرینی دویماق، عمله کتیرمک؛ سایه کبی دالنجا
دولاشماق من بدبخته قسمت اولدی. . . .

V

غرض، قوجا کیشی آروادینا دیدی:
— آرواد، صباح منیم پالتارلاریمدان بوناویر که یینسون. ایمدی
اوغلوم! یورولمش اولارسان، یقیل یات. . .
— رقیه! رقیه! آقیزیم هاراداسان؟ . . .
آرواد، دور پالاسدان پولاسدان نه یگ وار ایسه ویر. . .
اوغلوم، اسمک نه در؟
— احمددر — دیدیم.

— احمد یاتسون، کوریرم یاتماق ایسته پیر. قوجا آرواد بر
کلیم بر کیبند کتیردی. بلی قالدیم، اما آخردا پشمان اولدیم.
کیبندی قویدیم باش آلتیما، کیلیمی ده چکدیم اوستیمه. قوجا
کیشی ایله آرواددا آلاچیغا کیتدیله؛ قلبمه آغیر آغیر درد لریم،
باشمدا دولاشیق فکر لریم، خیالیم هر جومرج، کوز لریم یولدوزلاردا

بر مدت یاتا یلمه دیم، خاطریم غایت سینیق و پریشان ایدی. کو کده یولدوزلار سایلرلا شیردیلار. یولدوزلار ایله صحبت ایدوب، داغدان اسن ییللره درد لریمی ویروب، باشیما بان قلیمدن ساوورماق ایسته بیردیم. آغاج یاپراغلارینک خیشلدا ماسنا، میشه نك درین کونجده چه چه ایله او قویان بلبلره قولاق ویریردیم... اوجاغک آلاوی سونوب، تمام اولیردی. قیراغلاردا کی آتشری کول یاواش یاواش — جوانلغی قوجالق بوروین کبی بورویردی. ماللارک کویشه کی، آتلاک نریلتیسی گاه گاه دا ایتلرک مریتسی قولاغلار یما کلیردی. . . پالتار خیشیلتیسی ایشیده رک یوره کم قوپدی. رقیه کلوب بر آز اوجاغک قیراغندا اوتوروب، کو کلنی یقین ئوز معشوقنه ویردی. . . یوره کم قفسده کی قوش کبی چابالادی. رقیه باشندا کی دستماللارک اوجلا رینی آچوب کرده ننه آتدی. . .

بورادا درویشک سسی تیره دی. بوغولدی. کویا آرتق دانیشماغا قدرتی اولمادی؛ دایاندی، باشنی یره تیکوب، بر نیچه آغیر آغیر نفس آلدی، باشنی بولادی، کو کسنی ئوتوردی. کوزلری قوپ قوری ایدی. اصلا یاشارماش ایدی. . . بویله قوری کوزلردن یاش قیراغا وورماز: سو یرک تر کینه آقوب سو کرا بوخارا دونوب، کورولتی ایله یری داغیدوب آسمانا چیقان کبی بویله قوری کوزلردن یاش کو کله آقوب، آدامک دوماننی اودسیز و اوجاقسز عرشه بلند ایدیر. دیشاری چیقان آقار یاش درد، غمی، غصه نی ده ئوزیله برابر جانندان چیقاریر. انسانی زحمتدن بر مدت خلاص ایدیر. تسلی اولور. اما یوره که آقاز، یاش جانه آتش سالوب یاقوب یاندیریر.

درویش بر آز ساکت اولوب ینه باشلادی:

— رقیه یارالی آهو کبی بردن یریندن سیچرادی، آیاغ اوسته دوردی. . . یوره کم دو تولمش قوش کبی ووروندی. . . رقیه آلاچینغا کیتدی. . . جانما آتش دوشدی، یوره کم کو کسمی ده لوب چیقماغا حاضر ایدی، باشی کسک تویوق کبی یریمده پارت پارت پارتلادیم... کیجه یاریدان کیچدی. . . کوزلریمه اویقو کلمه دی. کیلیمی

اوستىمدن آتدېم. . . يىلمىرم نىجە آخردا ياتدېم. . .
 بر وقت قوجا كىشىنىڭ سىنى اىشىتىدېم؛ كوزلىرىمى آچدېم:
 قوشلار اويانوب، اوقويوردىلار؛ داك يىرى رقيه نىڭ ياناغى كىبى
 شفقلىنىشىدى. . . من دە اوياندىم، اوجاغى چاتدېم، كو كە قىغىلجىم آتا—
 آتا اوجاق كىمراھ يانماغا باشلادى. سو كرا آراقاجدان ماللارى
 يىللەدېم، دانا بزوللارى مىخلارىندان آچوب او برى طرفە اوتلاماغا
 يىللەدېم. كون چىرتوب چىقدى؛ رقيه دە چىرىپىنوب، آلاچىغدان چىقوب،
 بولاغا سويا كىتدى. ال و يوزىنى يوش قزىل كل كىبى تازە و تر سو
 كويومى چكىندە كلدى. قوجا كىشى مندىن سوردى:

— اوغلوم، مال، قويون ساغماق الكدن كلرمى؟

— چوق ياقشى باجارىرام، دايى!

— اويلە ايسە رقيه دە سە كومك ايتسون، تك مال ساغماق

چتىندر.

نە قدر شاد اولدېم!. . . رقيه منە يار اولماسى عقلىمە سىغمازدى!
 نە ايسە كو كل دىدىكك باغىز بر قوشدر، كىفى ھاراي اىستر، اوراي
 قونار: اىستر قزىل كل، اىستر ايسە قارا مىخ بوداغى اولسون. . .

VI

رقيه اينكلرى ايدىرىردى، من دە ساغىردېم. رقيه منە:
 — سە نە تىز ساغىرساك، احمد! من ايدىرمەمش سە ساغوب
 قورتارىرساك. رقيه آدمى چكىدى، سىنى اىشىتىدېم، قانم اودا دونوب
 آقدى، باشمدان آلاو قالدېغى دويدېم. . . جواب وىردېم: — نابلد
 دكلم، رقيه! من دە بونك آدىنى يورە كىمدە يوق — دىلىمدە ذكر
 ايتدېم. «رقيه» دىم بر آىرى سە ايلە اولدىغنا احوال پنھانم رقيه نىڭ
 محبت تللىرىنە توقوندىغى قاندىم دىدېم:

— سە اوينا ماقدان كلنە قدر ياتا يىلمەدېم.

— البت چوق يورغون ايمىشك. . .

نە ايسە سۇدى ساغوب اوجاغك قىراغنا آپاردېم.

تىز ساغوب كلمكىدن قوجا آرواد خويلاندى و دىدى:

جان يانغىسى - ۲

— رقيه بو تيزلكده ساغيلان مال يارى سوت ويرر. ال اوستى بولاغدان سو دولديران كىبى اولدى.

رقيه جواب ويرنه كىبى قارى قازانا باقوب تيز منيم يوزيمه باقدى.
رقيه ديدى:

قوجا قارى باشنى بولايوب دينمز آلاچيغا كيتدى، رقيه يوزيمه باقوب، قيمشدى؛ اوزه ريمه صباح كونشى دوغان كىبى اولدى. كل غنچه سنده شبنم ايشيلدايان كىبى، دوداقلارى آراسناديشلرى آلماس كىبى پاريلدادى. بو حالدا قوجا كيشى كوله كوله: «من سنه ديمه ديمه مى كه احمد قوجاق، اوغلانا بكره يير. . . . دوغريدان دا آروادك ساچى اوزون، عقلى كودك اولير» ديه رك آلاچيغدان چيقوب اوجاغك قيراغنا كلدى:

— احمد، منم قاريم ديير كه، بر ساعتك ايچينده بر بولوك اينكلرى ساغوبدر. من ده يارى ياريمچيق ساغوبدر سانديم و داريلديم، باقاندا منيم ئوزيمن چوق ساغديغنى كورديم. ئوز ئوزيمه پشيمان اولديم.

— الله پشيمان ايتمه سون آتام! — ديديم.

— ايمدى سويله كوريم تفنك آتماق باجارير سانمى؟

— فمن يعمل المذن كلير — جواب ويرديم.

قوجا كيشى شدت ايله:

— آند اولسون ايكي مزي يارادانا، سن بوش آدام دكلسك...

رقيه! . . . آرواد! . . . بونلار هارادادرلار هوى ويرمير لر؟

قوجا كيشى ئوزى جلوه لى اوغلان كىبى ترپه نوب آلاچيغدان

تفنكى كتيردى و ديدى:

— آل آت كورك نيجه فمن يعمل بيليرسك. قوجا مارتينى

(آينالى تفنك) آلدیم المه، داباننى آشاغى باسدیم، آغزینی اژدها كىبى

آچدى و پاترونى اوددى. قوجا بالتانى كوتوروب اوزاقدان دوران

پالوت آغاجلارينى برينىك بو كريندن ال بويو كلكى قدر آغارتنى،

كلدى، تفنكى يوزيمه قالدیردیم، آغارتنى قاراوولا مينر مينمز شیطانا

ال آتدیم، قوجا مارتینی بالاسنی ایتیرمش آصلان کبی داغا و داشا
سس سالدی. . . توستی داغیلدی. آغارتینک اورتاسندا بر قارا نقطه
کوردیم قوجا کیشی یو کوردی، اورادان باغیردی:

— لاپ اورتاسنا! بویله دوشقول آتیجی من کورمه مشم، قازا
قوجا کیشی قایتدی:

— لاپ اورتاسنا! بویله دوشقول آتیجی من کورمه مشم، قازا
ووللاماغی دا چوق اوزاق چکمه دی، اماینه دوز ووردی، چوق حساب
ایله ووردی!

آگری یانمدا آرواد سسی کلدی. قولاق ویردیم، رقیه ایدی،
یولداشلاری قیزلار ایله صحبت ایدیردی. قومشولاردان بر قوجا
کیشی دیدی:

— کوللهسی دکن یره بر داها کولله یاشدیرسا ووروجی
اولدیغنی ثبوت ایدر.

قوجا کیشی منه امید باغلامشدی، دیدی:

— مرجه کیررسنمی؟

قومشو جوابندا:

— کیره رم دیدی. «بر آت»

— قویما اوغلوم، آت سنکدر.

رقیه دال طرفمده ملك الحفظ کبی دوروب، وجودیله منه یورک
ویریردی. باقدیم یوزیمه قییمشدی. . . قوجا مارتینی ینه میشه یه کورولتی
سالدی، توستی داغیلدی، کوزیمزی اورایا زیلله دیک. . .

— «آفرین آفرین» سسی آغیزلاردان بردن قوپدی. نقطه ینه

بر ایدی.

من دیدیم:

— باقکز، بلکه کله یان ئوتوبدر.

— دوغریدر — دیدیلر:

قوجا بالتانی کوتوروب قومشو ایله کیتدی. رقیه لاپ شادلغندان
آزقالیردی که آغلاسون. منیم بویله دیمکیم بر آز کیفنی پوزدی. . . .

قوجا كشي سسلندی:

— بر دیشیکده، ایکسی ده بر دیشیکده! . . . رقیه ینه کون
کبی آچیلوب کولدی. . . منیم آدیم دوشدی دیلرره. اوغلانلار،
قیزلار، کلینلر و قوجالار منی کوردیکده «کولله نی کولله یه یامایان
بو حریفدر» دییوب بری برینه کوستریردیلر.

قوجا قاری دا ایسینیشدی، منی شیرین بویوروب ساییردی.

VII

قوجا کیشی ایله آرواد آقشاملار تیز یاتیردیلار، رقیه ایله من
اوجاغی قالا یوب، کیجه ننگ بر مدته قدر صحبت ایدیردیك: من نه
حالدا اولدیغم رقیه یه معلوم دکلدی، و عالم محبتدن بونا بر کلمه ده
دیمزدیم. بویله معصوم جنتده کی هوری کبی بر ذاته محبتدن سوز
دییوب کوکلنی بولاندرماغا جرئت ایتمیردیم. باشم بلالی ایدی،
بلالی باشما کلندن سویله ییردیم، دقت ایله قولاق آسیردی و جان
یاقان یرینده ئوزینی ساقلیا ییلمه یوب، آغلا ییردی. . .

رقیه آغلا ییردی. . .

بلی! رقیه آغلا ییردی.

ظالم لر النده سیقینتمی، ناموس و غیرتم لکه لندیکنی، قان ایله
اونی تمیزله دیکی ایشیتدی کده بر نیچه دفعه دیدی: «یازیق احمد،
یازیق نیجه کلمه سون. . . آخردا یوره کم یاندی. . .» زندانه
دوشوب الیم آیاغلاریم زنجیرده قارانلق، رطوبت بر کونجده آج و
سوسز ایندی کی ایشیتدی کده دیدی:

— جکریم باشی یاندی، آز قالدی که آغلا یم. . . بوزندان دان
اوبری زندانا کوچن وقت یولدا کیجه واپوردان سویا دوشوب یوزوب
چایك کنارینا چیقانا قدر دالیمجا تفنکر آتوب منی فنا حالدا یارالا
دیغلارینی سوکرا اوچ کون، اوچ کیجه صحرا لاردا قالوب، ئولوم
ایله اللشدی کی ییلنده تاب ایده مه یوب «فقرا، زواللی اوغلان منی
آغلاتدك» دییوب آهسته دن آغلاماغا باشلادی. . .

— بزیم آرامزدا بویله ظلمی ئوزینه ایش پیشه ایدن آدام یوقدر،

دیدى .

— رقیه اوپله فکر ایتمه که باشقا یرده آداملار ظلم ذلتن غیرى
ئوز که بر شی بیلیر لر سیز بورادا اللهک قولتوغندا داغلارک
باشندا هر کس ئوزینه شاد کبی دولاندىغی حالدا اورادا «وارلق
یوقسوللق» برى برینه دولاشاراق اهاالینک بر حصه سنی ایدوب سلطان،
اوبرى حصه سنی، قول محتاج . . . بوندان ظلم توره بیر . بوسببه آدام
آدامى جاناوارا دونوب بیر . — دیدیم .

رقیه جواب ویردی:

— اونى بونى من بیلمیرم سیزک اهاالیدن بزیم اهاالی تمیز

کورینیر . . .

بر نیچه کون بوندان سو کرا رقیه ایله او جاغک قیراغندا صحبتته
مشغول ایدیک، بردن رقیه مندن سورددى:

— احمد سن ئوز وطنکه کیده جکمیسک؟

سوزیمی دیمکه، یوره کیمده کینی آچماغا یاقشی مقام دوشدی،

دیدیم:

— سنه باغلیدر . . .

رقیه تعجبله دیدى:

— نیجه منه باغلیدر . کیف سنکدر .

— خایر عزیزم، رقیه من سنه باغلییام، بوباغی کسک کیده رم .

یوق داهادا منى برك بند ایتسک قالارام .

— من آکلاماییرام نه دییرسک احمد . . .

— من سنی چوق چوق ایسته بیرم .

— من ده سنی چوق ایسته بیرم . نه اولسون؟

— منه یار اول رقیه . . .

رقیه مطلبی آکلادی، اطرافه باقدی بر کس یوق ایدی . داک

شقی کبی قیزاردی .

بويله سوزى قىزامى دىيرلر؟ — دىيوب دوردى كه كيتسون
من الندن دوتوب اكله ديم.

— رقيه من ديمه ييرم كه آنا وبابا كىز منه يار اول... بر سويله،
كوزه لم، باباك اذن ويرسه منه كليرمى سىك؟
رقيه كوزلرئنى يره تيكوب، خيلى مدت جواب ويرمه دى،
و آخردا ايكى كل دوداغلارنىڭ آراسندان بو كلمه چىقدى:
— بابام ويريرسه، من....

رقيه نىڭ ياپراق كى تىتره راليندن منيم اليمه بر آتش و ياخود
كو كده اوينار شمشاده بىزىر يىرشى كىچوب واريمى ياندىرا ياندىرا
يوره كمدە يانان آلاوا قارىشىدى. رقيه الينى اليندن اوزوب
آلاچىغا قاچدى. كوزى ياشلى جىكرى آتلى اوجاغىڭ قراغندا
قالدىم. بر آزدان سو كرا قوجا كيشينىڭ كولوشنى ايشيتدىم. قولاق
ويردىم: قوجا كيشى: «الله بويله يازوبسا من نه دىيم»، — ديدى.
كورينىر رقيه احوالاتى آتاسنا دىيوبدر، شادلغمدان آز قالدى
يوره كيم پارتلاسون، قوجا كيشى چىقدى:

— اوغلوم!... رقيه يه منه كل ديمشسىڭ، اونىڭدا سنى ميلى
وار. منيمده سوزيم يوقدر. تعجب قالماد كى؟ سىزلرده غريب بر
آداما قىز ويرمز ايدىلر. اما سىزلرده كوريرسىڭ ويريرلر. سىزيم
ايچون شاه و كدا تفاوت يوقدر؛ بونلارك معناسى نه اولدىغنى سىزلردن
تك، تك بيلن وار؛ اودا بو آخر زمان شهر ايله سىزيم آرامزدا علاقه
دوشندن بهرى سىزيمده آرالغمزدا آدامدان آداما تفاوت قويماق
حاصل اولير...

رقيه سنى كيدىر، هميشه قالارساك — رقيه آروادى اولار،
كيدرسىڭ كاغذىنى ويررسىڭ سىز سنى اختيار ويريرىك.
شادلغمدان كوزلريم ياشاروب، بر كلمه سوز ديمكه قدرتم
اولمادى... قوجانىڭ الندن ئوپوب، كنادا داياندىم. عمرىمىڭ چراغى،
جانمىڭ داياغى، كو كلىمىڭ سوراغى، بختىمىڭ كلستانى رقيه ايدى،
رقيه....

محبت جوشدى، منى بورودى؛ «رقيه رقيه» ديديرتدى. عمرىمك
شيشهسى رقيه ايدى رقيه... سينار ايسه خاكستر اولارام، فكرىمده
ايدى. بلى!... عمرىمك شيشهسى، سىندى اما من...

قضانك ايشى، چرخ فلک پيشهسى! دنيا مزدهره تپه لى درين درين
قويولاردى. قانخور، رحمىز ايكي باشلى اژدهادر ديوب باغيريريق.
باغيرماغا حقمز وارمى؟... منىم ئوزيم ئوزيمه ايتديم بونا قضا نه
ايتسون؟...

VIII

قولاق آس كور، ئوزيم ئوزيمه نه ايتديم!...
درويش داياندى، كوكلى تلاطمه كلمش دريا كى داشوب،
نطقى باغلاندى، بوغازى بوغولدى، نفس نفسه مجال ويرميردى. كسىله
كسىله زور ايله قلىندن چيقيردى.
نوكرجه مز بر جام بوغلانا بوغلانا ييشمش سوت كتيردى،
باشلاديم قاشيق ايله ايچمكه. درویش هكنه هكنه ئوزينه كلدى، بر
يودوم چاي آلدى بوغازىنى ياشلادى ينه دانيشماغا باشلادى:
يلىرمى سىك جانىمدا نه يانغى وار؟ رقيه منى من رقيه نى كوندن
كونه آرتيق برى برىمىزى سه وديك؛ محبت كلى كوكل باغندا درين
كوك آتدى، نه من و نه ده رقيه بونا مانع اولما ديق... زحمتىز افواهى
كىتمه دى: ديله ديكىمىز آرزويه نائل اولدق...
بر كون رقيه منه بردن بره ديدى:

بابام سنه سويله دى راضيدر، منى آل من سنه كيديرم!
من مات مبهوت قالدیم... بيلمه ديم رويامدا بونى كوريرم ياخود
ظاهرده قولاغىم سسه دوشدى؛ اطرافه بويلاندىم، دنيا نك اوزه رينه
سوت رنگى آغ پرده چكىلمشدى. آيا باقدیم، آي كولومسینيردى
يولدوزلارا باقدیم يرلرينده اوينا شيرديلار؛ اوجاغا باقدیم قهقهه ايله
كوليردى. آلاوينى اوينا ديردى... ميشه... كيجه... سرلرى ئورتىن
پنهان ايشى باسدیروب دفن ايدن كيجه بردن قولاغىما پيچىلدادى:

«دورما حریف؛ محبت بازاری آچیلوبدر، بختك اویقودان اویانوبدر،
تیز خریدار اول...»

رقیه نك یوزینه باقدیم، یاناقلاری رنك ویروب رنك آلیردی:
کوکسی یوقاری قالقوب، آشاغی ایئیردی... بدەنی اسیم اسیم
اسیردی...

«سنی آلدیم یارك اولدیم»: قیشقیر اراق آغوشمی آچدیم؛ رقیه
ایلان کبی ایکی قولمك آراسندان زویولده یوب چیقدی و ایلان
چالمش کبی آیاغ اوسته دوردی ایسه لنگرله نوب ینه قوجاغیما
ییقلمدی. لاکن تیز آیاغا سیچرایوب، دوردی و جلد چیقوب کیتدی.
ئوزیمی ایتردیم، نه ایتملی یم ییلمه دیم، احوالم تغیرلشدی.
هوشم و بدنم له مسلشدی، پوزغونلاشدی. ئوزیمی دویماز اولدیم...
«رقیه» دیوب باغیردیم... شکارینی ایتمیش صیاد کبی بوینی بوزوق
ملول و مسکین اوجاغك قیراغندا قالدیم...

آی قارا بولودك دالنا کیردی، یره قارا پرده چکیلدی.
اوجاغك آلاوی سوندی، میشه ده خیشیلتی آرتدی، قوشلار ساکت
اولدیلار....

بر زمان ایشیتدیم:

— احمد، بالام، اوستی آچیق نیه یاتوبسان سویوق دکر!...
بو قوجا کیشی ایدی. دوردیم؛ داک یرینه شفق دوشمشدی،
ماللاری یئلله دیم، کون چیقار چیقماز ایوه کلدیم. قوجا کیشی
ایله قوجا آرواد اوجاغك قیراغندا اوتورمشدیلار، کیفلیری یوق
ایدی، نه وار ایدیسه یوره کیمه قان دامدی... قوجا آرواد منه دیدی:
«بالام، رقیه ناخوشلامش، کو یومی آپار بولاغدان سو کتیر...»
رقیه کون اورتایا یاقین دوردی، اما کیفی یوق ایدی. ها
یوزینه باقیردیم یوزیمه باقما ییردی. اوچ کون کیفسیر دولاندى؛
کیجه لر اویناماغا کیدیردی. اما اوینامازدی، کولمزدی، کو کسنی
ئوتریردی. یولداشی عایشه نك «رقیه نیه کیفك یوقدر» سوالنه «سو کرا
سنه سویله رم» جواب ویریردی... رقیه نك بویله سست حالی بینوا

قارینی قورقودیردی، رقیه یه جین دکمش حساب ایدیردی... ایوده
دوام ایدن بویله بر حاله تاب ایده مه یوب، بر صباحی مال آرقاجنک
قولاغندا فکریمه نه کلدیسه بردن بره قوجا کیشی یه دیدیم:

— «دایی، منه رخصت ویر، من کیدیم.» — و ئوزیمده تعجب
ایتدیم... اما سوز آغزیمدان چیقمشدی. فقیر کیشی لاپ مات
قالدی.

— نیجه، اوغلوم... بورادا مکر... من آکلایرام.

— یوق، دایی سیزدن من چوق راضیام، آتادان آنادان

کورمدیکم حرمتی محبتی سیزدن کوردیم....

— ئوز که نه سبب وار ایسه سویله!

— سببی ئوزیکه معلومدر.

— مندن آشان ایش ایسه، اوغلوم، قطع امید اولوب ییزی

آتوب کیتمه!

— بختیمه امیدیم یوقدر، دایی؛ بخت دیدیکک کسيلمه مش،

ظاهری کوزل بر آلمادر، بردن چوروك چیقدی. اوندا سن نه ایده سگ

من نه ایدیم؟

— بورادان کیتمک سنه بخت آچار ایسه من نه دییه ییلم،

اوغلوم، اختیارک وار...

ایوه کلدیك رقیه ده ایوده ایدی. قوجا کیشی آروادینا دیدی:

— احمد کیدیر.

— هارایا کیدیر؟

— وطننه کیدیر. هارایا کیدیر ییلمیرم بزى قویوب کیدیر،

هارایا کیدیر ئوزی ییلر الله یاقشی یول ویرسون!..

رقیه ده لی کبی یوزیمه باقدی. نرکس کوزلری یاش ایله دولوب

حلقه لندی، رنگی روحی قاچدی. جانمدا بر اوچونما پیدا اولدی،

دیشلریم شاققلداماغا آز قالدی، جانیمایانغی دوشدی...

قوجا آرواد دیدی:

— قویما کیتسون، یوزیمز کوزیمز او کره نوبدر، اوغول

كوزينده كورمشيك... بز كه اونا بر يامانلق ايتمه مشيك، نيه
كيدير؟

— كىفى اويله ايستير، من نه ايله يم؟

من ايسته ديم كه «سلامت قالاسكز» ديم، ياش بوغدى؛ ديه
ييلمه ديم، آغلاديم. قوجا كيشى ده قارى دا آغلاديلار، رقيه دوروب
آلاچيغا قاچدى، اورادا شارپادان ييقلدى، قوجا كيشى ده قارى دا
اورايا يو كيرديلر، من ده ئوزيمى اورايه سالديم... رقيه يارالى آهو
كبي يقلوب ئوزيندن كيتمشدى...

رقيه ئوزيندن كيتدى...

قوجا قارى ئوزينى يولا يولا كلوب قاباغمدا دايانوب ديرنمش
لاپ كوزيمك ايچينه باقدى و سو كرا ديدى.

— سس وير، سس وير، جانه كلسون...

ئوزيمه كلديم توقتاقلانوب ئوزيمى رقيه نك اوستنه سالديم داليمى
و اليمى مارتينه اوزادوب ديديم: دايى دور منى ئولدير، دور منى
بونا قوربان ايله، منيم قانم جانم رقيه نك يولندا قرباندر!

قوجا كيشى كرىيه سريلوب، عقلى باشنا سيچرامش تنكىلديه
تنكىلديه دالا دوراراق الينى ييلنده كى اكرى خنجره اوزاتدى.

— اليكى ساقلاما دايى ئولدير منى... — ياواش! — ياواش!

يا اويقودايم يا ديوانه يم... ياواش! ياواش!

— يا ئولدير منى، ياخود رقيه نى منه وير، بو ايكي سندن برى

اولماز ايسه، دنيا منه حرامدر!

قوجا كيشى غيظه كلدى:

— نمك به حرام شيطان، دالا چكىل!.. خنجري چيقارتدى.

— رقيه منه قسمت دكل، ئولدير...

باشمى رقيه نك دوشنه قويوب ئولوميمى كوزيمك آلتنا آلديم؛

خنجري انديرن زمانى قوجا قارى قولندان ياپشدى:

— قوجا كافر، ساققالكى قانا بولماقدان نه وار، رقيه نك

بختنه چيقوبدر، وير كيشون!

— قوجا شيطان، دالا دور، سنى دە ئولديررم!
 — ئولدير، اما ئوزك فكر ايله، بر هفته بوندان قاباق رقيه نى
 احمده ويرك ديين سن دكل ايدكمى؟

احمد قيزىكى انتھاسز، حدسز، حسابر سهوييدر، صدق دلدن
 كلن محبت آغاچلار ديينده، كول دالندا، بورما قارانلغندا اظهار
 اولمايوب اينكىت اوغول كىبى ميدانا چىقدى... احمد رقيه نىڭ
 كىشىيدر.

قوجا كىشى اللرىنى سالدى، خنجرالندن يره دوشدى. رقيه نى
 ئوزينه كتيردىكدن سو كرا، بزى قوجىيوب «الله سيزه يار اولسون،
 الله سيزه پناه اولسون» دىيوب بزىمله برابر آغلادى... رقيه آغلادى...
 من آغلادىم. دوردمزده آغلادىق... بو آغلاماق آيرى آغلاماق ايدى...
 بويله آغلادىقجا، ينه آغلاماق ايسته ييرسك، ياشك هر بر قطره سى
 سنه تسلى ويرير؛ ياغىش نه قدر كورولتيلى ياغسا او قدر سو كرا،
 هوا خوش و آيدىن اولور...

IX

درويش بر استكاندا چاي ايستهدى و سويلمكه دوام ايتدى:
 دنيا نىڭ يوللىرى چيرپىلى؛ ايشده كلرى چلپه شكللى در. دوز يول ايله
 كىتدىكك ىرده دنيا آغزىكى يوقوشا سالسا ياقشىدر، انسانك پيشه سى
 دنيا نىڭ يوقوشلارنى دىرمانما قدر؛ بويله زحمته دايمانماق ممكندر؛
 يوق، آدمى كوتوروب، قايايا ديره ير بورادانه ائتمه لى؟ نه چاره وار؟
 كرك قايايادا دىرماشاسان، داش آلتندا ياتماق ئوللر ياراشار؛
 دىرى جانىم وار، روحم وار، صاحب اختيارم — ديين كس داش
 دىينده اوتوروب داش باشنا كوزىنى ديره مز: عقل آزير، كوز كور
 اولير، داش قوپوب باشمزا دوشير..... قضا دندر، اولاجاغا چاره
 يوقدر و ياخود چىقان قان داماردا دورماز — دىيوب ئوزىمى تسكىن
 ايدىريك... من ده ئوز اليم ايله داشى باشماسالوب، «قضانك تقدىرى
 ايمش»، خلقلر كىبى دىيوب اوزون اوزون مدت ئوزىمى تسكىن
 ايدىردىم. سو كرا عقلم ترازولندىكجه عقلك چاشماسى قضا اولدىغنى

ییلدیم، قضا عقلک چاشماسی و عقلک چاشماسی قضا ایمش... منیمده
 عقلیم چاشدی، اولمازی اولار، اولاری اولماز قاندیم، کوزیمه دکن
 ترسینه کوریندی... آرزوسنی چکدیکم ذات منی دویدیردی، کوکل
 اوساندی ئوزکه بر آرمغان آقتارماق خیالندان نه خلاص و نهده دویا
 ییلدیم.

وطن... اول دنیانی کوردیکم یر، اول جانم، روحیم و بدنم کون
 کوندن آچیلوب دوزه لوب دوغریلوب وار یوقی... دنیانک دادینی و
 لذتنی دویدیغم نوع به نوع دویغولاری، رنک به رنک صفتلری، حفظ
 ایدوب ذهنم عالمنده و ایشیقلی دنیادا کاره میندیردیکم مکان
 رقیه نك ماه لقاسنا، کونک شفقه بویانمش آل قرمزی بر چرمه چکدی.
 رقیه عوضنده دومان آراسندا سایه کوریردیم... منی قیناماغا اختیارک
 وار؛ هر چند باطنی آقتارساک انسانک حسیات طرفنه نظر آتساک منی
 قیناماغی ئوزیکه بالمره حق حساب ایده مزسک... نه دیمکدر، وطنم
 یادیما دوشوبدر!... چوق داوطنم منه ذلت ویردی، زحمت چکدیردی،
 آخردا دیده رکین سالدی، چوللره بیراقدی، غربت قاپی سنی اوزه
 ریمه آچوب، منی غریب ایلدی! نه ایتمه لی؟ بالاسی یولندا جانتی
 اودا یاقسا «اوف» دیمز. آنا آجیغی دوتاندا جانی — جگری روحی
 اولان؛ قانندان جسمندن حاصل اولان فرزندینی دو کیر، ینه سو کرا
 آغوشنا چکیر... وطنم آنامدر. اینجیتدیسه ایمدی آغوشنی آچوب
 «کل» دییر... من کیتمزدیم، اما قان چکیردی، قان آپاریردی،
 روح پروبال آچمشدی، کوکلم جوشه کلمشدی، قلبم «وطن وطن»
 ووریردی.

... کیتدی کجه غم قلبمه اوغرادی، رقیه دن کیزلتدیم، ایسته دیم
 وطن محبتنی رقیه محبتنده غرق ایدیم با جارمادیم. وطن محبتنی رقیه
 عشقی آتشنده یاندیرماق ایسته دیم — قصدیم یریمه دی، رقیه نك زلفلری
 ایله دولاشدیردیم. — دولاشمادی، تورا دوشمه دی.

هر نوع خلاص اولماق فکرینه دوشدیم سه — داهادا آرتیجاق،
 داهادا حرصله وطن منی ئوزینه طرف چکیردی... فکریم ذکریم

رقیه دن وطنه کیچدی... من ده مغلوب اولدیم؛ وطن محبتی آشوب
جوشوب لپه سی منی آرقاسنا آلدی... غم و غصه جانمادوشدی، رقیه آگاه
اولدی.

X

بر دفعه دیدی: نهدر دردك احمد؟ دردیکه منی ده شریك ایت.
اول بر ایسته دیم دیم که بر دردیم یوقدر، اما آلداتماغی روا کورمه دیم
و دیدیم:

— دردیم بویو کدر، سن چکه ییلمزسک.
جوابندا:

— سنيله برابر بره اوندا اولسا طاقتم وار — دیدی.
— بویله درد ایچون یارانمایوبساک عزیزیم، سن درد ییلمز
ایدک من سنی درد ییلر ایتدیم. بو ئوزی بویوک خطادر — دیدیم.
— یوق ئوز که بر دردك اولسا یدی دییردک... سن منی دخی
سهومیرسک — دییوب، اللریله یوزینی ئورتوب آغلادی. بارماقلا
رینک آراسندان مرمر آراسندان سو تو کیلن کبی یاش آقدی. یورک
ویروب رقیه نی کیریتدیم...

— رقیه منم وطنم یادیما دوشوبدر، دیوانه اولمشام، اما سن
منی زنجیر ایله باغلامش کبی باغلا یوبساک — دیدیم.
— وطن... اورادا کیملک وار؟

— هیچ کسم، رقیه! بونلارک هاموسنک عوه ضنده الله سنی
یتیردی و من ده «بدر» دییوب اونا حمد و ثنا دیدیم....

— پس بویله اولاندا سنی اورایا نه چکیر؟ — دییه سوردی.
— هواسی، سویی، داغلاری، داشلاری... توپراغی... عمریمک

ابتداسی، نه ییله ییم سببی نهدر آکلامیرام...

من کیده جکم رقیه، — دیدیم:

— پس من نه قایریم؟

— سن ده کیدک!

— من ده کیدیم؟ نیجه اولاییلر؟

— كوردك رقيه، وطنكدن، بوداغلاردان، بوداشلاردان آیری
دوشمك فكري نيجه سنی يامان خوفه سالدی...

— آتام آنام وار — دیدی:

— سن ايله خيال ایدیرسڭ كه من بورانی قطعياً ترك ایدیرم؟
ناحق! بورانی من ترك ایده ییلرم می؟ ئوزك فكر ايله!
— بورادا نه یڭ وار؟ وار یوقڭ بر منم، مندن ده اوسانوبساك،
محبت آتشی سونوبدر. — دیدی.

— رقيه، رقيه! بویله دیمه؛ دیمه... بورادا رقيه، جانمڭ یاریسی
وار! جانمڭ بر حصه سی وطنمده حاصل اولوبسا، اوبری لذتلی، دادلی
حصه سی بو داغلارك آرالاریندامی ویروب كوك آتوبدر! بونی ییل كه
یاری حصه بورایا، یاری حصه اورایا باغلیدر... جکریمدن باغلیام،
قوپارماق ایسترسم، عمریم بیتر، حیاتم اوچار، ویران اولار. بر
طرفده وطن ایسه، اوبری طرفده منیم دایانا جاغم، عمریمڭ دیره کی،
حیاتمڭ ایشیغی، کونشی سنسڭ رقيه... کیدك اوچ دورت آیا سنی
ینه بورایا کتیررم، کلمز ایسمده بو یرلر، بوداغلار منی چكوب
کتیره جكلر، چونكه سنی من بورادا تاپمشام، من سنه باغلی، سن ده
بورایا باغلی، سن منه باغلی، من ده اورایا باغلی، وطن منی چکنده،
سن کیده سڭ سنی چکنده من کیدم. سن اولان ترازی آغیردر...
منیله کیدرسنمی، کوزل یاریم؟ دوداقلاری آچیل آچیلماز صباح یئلی
دکمش کل یاپراغی کبی ترپندی.

— کیدرم. — دیدی.

— قالما یاریم، قالما، قالساك بی وفا یار دیهرم... دییه یورك

ویردیم.

— «قالا ییلرم، قالا ییلرم، قالسام سندن آیری اولارام»
دیوب رقيه کولومسیندی، سوکرا بوینمدان قوجاغلایوب، زار زار
آغلادی... او یاشلار ایمدی ده او یانا بویانا آقوب یوره کیمی
یاندیریر!...

یاشڭ آراسندا ایشقرا ایشقرا دیدی:

— آپار ھایانا آپارپرساڭ آپار! اما منی ئوزیکدن جدا سالما
آیریلق اودینا دوزہ بیللمہرم.

حوا آنامز بیللسہ ایدی کہ، نوہسی منیم المدہ ذلیل و مسکین،
اختیاریمہ باغلی، امریمہ مطیع حکم یاندا مقدس اولاجا قدر— یقین
کہ بابامز آدامڭ باشنا اویله بر قضیہ لر کتیرردی کہ آروادلار ہمیشہ
بزیم اوستمزده صاحب اختیار اولاردیلار...

رقیہ ملول محزون ایوہ کیتدی، بونڭ پریشان حالنی آناسی
کوروب، خبر آلدیسہ، بر شی دویا بیللمہدی. منده مقام آقتاریردیم
کہ فکریمده اولانی بر یول ایله قوجا کیشی یه دییم... بر نیچه مقامی
من ئوزیم قصد ایله ئوتوردیم... بو بینوالرک اولاد ساریدان تک بر
قیزلاری وار ایدی... بونی دا من اللریندن آلوب آپارسام، بونلار
درد غمدن و غصه دن تک لکده محو اولارلار — دییردیم. عمریمی
رقیہ نڭ عمرینه باغلیباراق دنیا نڭ وار یوقنی، دویدیغم یورتدان
داشینوب میشه نڭ باشندا کی یورتدا ده که لری دوزمشدیک.

وطنڭ «کل کل» صداسی قولاقلاریمدا زنک کبی چالنیردی،
«کیدیم می کیتیم می؟» سوالندان داشینوب، «کیدیرم!» قطع
ایتمشدیم.

ایشیڭ چتینی قوجا کیشی ایله آروادینا قصدیمی سویله مک ایدی...
بودا چوق چکمه دی.

صبح ایدی؛ کون چیقوب خیلی قالمشدی، ماللار یاواش
یاواش ساغینا کلیردیله. رقیہ ایله منده کلن اینکلری ساغیردیق.
رقیہ ئوزینڭ اینکلریندن «قارا کوز» آدلی اینکی اییدیردی، بیزاوی
اونڭ قاباق آیاغلارینا باغلادی، ئوزی ده اینکڭ ساغیرینا دیرسکلندی،
من دوموشوب ساغماغا باشلادیم.

— بو اینکی چوق آرتیق هوس ایله ساغیرام، — دیدیم.

— نیه؟ منم درمی دین؟

— هم سنکدر و همده یادیکدادرمی بو اینکی ساغارکن بری

بریمزک آدینی چکدیک؟

— یادیمدادر!

رقیه نڭ کوزلری سوزولدی، ئوزی ده خفیف کو کسنی ئوتوردی.
بادیه دولدی، کوپو کی آشوب یره تو کوله — تو کوله سودی قازانا
تو کدیم. اینکی ساغار کن دیدیم:

— رقیه، سنده عشق محبت، اینککده سوت حددن زیاده در،
سنڭ کبی آروادی، قارا کوز اینک کبی اینکی اولانا بخته ور دیمک
همیشه یار اشار.

رقیه جوابندا بونی سویله دی:

— بر عاشق ییزیم یوردا کلوب چیقمشدی. کشیلر کیتمه
قویمادیلار، کیجه قالدی، معرکه ییغیلدی بودا «عاشق غریبدن، کور
اوغلی دان، کرم ایله اصلی دن» دانشوب تور کی سویلیدی. هر دم بر
عاشق دییردی: «محبتڭ توری دار، دوشن چیقماز» او زمان من
بالاجا اییدیم. محبتدن یاردان یولداش دان خبریم یوق اییدی؛ بو سوز
لرک مضموننی قانمادیم، امانه ایسه بو آنه قدر فکریمده دوام اییدیر.
سنی سهودیکده «محبت» نه ایش قاندیم و توری اولدیغنادا
ایناندیم. آما بو آخر زمان محبتڭ توری یوق ایش وار ایسه دوام سیزدر...
آرتیق دییه ییلمه دی. سسی بوغولدی، اما آغلاماغنی منه ییلدیر
مه مک ایسته دی. رقیه نه دیمک ایسته دیکنی قاندیم.

— رقیه آند اولسون او کونڭ شعله سنه، بو مالک بر کتنه! آند
اولسون او کوزلر کدن آقان یاشلارا... رقیه، رقیه منی یاندرما...
جانمدان ال چکه رم سندن ال چکه رم؛ سن منیم روحم سڭ! کیم
روحنه قصد ایلر؟ ... سنیه کیدوب سنیه کله جکم.

— اوندا باری تیز کیدک که تیزده کلک، دیدی.

— بو کون قوجا داییمه دیهرم — دیدیم.

بونا رقیه جواب ویرمه دی. آتاسندان آناسندان آیریلماق رقیه یه
ئولومه برابر اییدی. مندن ئوتوری بویله بر آرتیق ذلته رقیه راضی
اولدی...

اینکلی ساغوب اوچ قولپلی قازانی دولدیردیق، هرهمز بر
قولپندان یاپشوب، قازانلاری اوجاغک قیراغنا کتیردیك، قوجا
آرواد ایله قوجا کیشی بزہ باقوب فرحلیردیلر.

— قوچاق، قیزیم، ار کدن جانسز دکلستک!

حقیقتده رقیهده بر پهلوان قوه تی وار ایدی، بر دفعه میشهده
بر مارال وورمشدیم، یکه بوغا کبی بر شی ایدی. اورتاسندان شاققا
لادیم، یاریسنی رقیه یاریسنی دا من دالمزا آلوب ایوه کتیردیك.
سویله ییردیلر که رقیه تویدا ئوزی یاشندا جانلی دایسی اوغلینی یقمش
بر دفعه خام آت دوتیردیق، آت رقیه ننگ یانندان کیچن زمان، رقیه ننگ
الندن کمند چیقدی،... دین آتک بوغازیندا ایلریدن حاضر ایدی.

آت نه کی کوچی وار ایدی دارتیندی، رقیه آیاغلارینی یره
دیره دی، آتی کری چکدی، آت دال آیاغلارینک اوستنده کو که
قالقدی، اونا قدر ئوزیمی یتروب آتی دوتدیم. رقیه بویله رقیه ایدی!
غرض قوجا آرواد قیزینک یوزینه باقدی، تیز حالی پریشان
اولدی، رقیه کیفسز اولدیغنی آنا کوزی سهچدی. سوردی و
دیدى:

— رقیه، قیزیم سنده نه وار کیفک یوقدر؟

اونک عوضنده قوجا کیشی:

— نه وار البت اریله دالاشوبدر — دیدى.

— یوق اریله دالاشانا اوقشاماییر.

— بر شی یوقدر، آناجان — دیدى.

— آله او یله ایله سون، بالاجغم!...

رقیه آلاچیغا کیتدی، اوجاغی قالایوب سوت قازان لارینی
قوجا کیشی ایله اوجاغا آسدیق، اوچمزدده اکلشدیك. قوجا آرواد
ینه دیدى:

— احمدده کیفسزدر، یوزینه باقاندا یوره کیمه قان دامدی،

بونلاردا نه وار ایسه خیر ایشه، خیر خبره بکزه میر.

من دیدیم:

— نه وار، آنام، من بروطنی یوقلاماق ایسته بیرم، بو آزیندان بر
آی چکر، بویله اوزون آیریلغا ناصل دوزه لم!

قوجا کیشی پوزولدی، توکلری قاباروب ییز ییز اولدی،
قاشلاری سوروچوب آز قالدی کوزلرینی ئورتسون. آرواد حیران
حیران باقیردی، بر خیلی مدتدن سوکرا دیدی: «آخری بویله
اولدیغنی ئوزیم یاقشی بیلیردیم»... قوجا آرواد دیلنمه دی، یوره کیم
وهرونیردی، کوزلریم قوجانک آغزیندا ایدی آخرده دیدی:

— کیت بز سنی کوچ ایله ساقلیا بیلمه ریک...

— دایی، من تک کیده بیلمه رم.

— یوقسا رقیه نی ده آپارماق ایسته بیرسک؟

— بلی!...

کیشی قطعی صورتده:

— اولای بیلمز، باقوب باقاچاغمز بر قیزدر. اونى دا سن آپار

غربته توللا... یوق، اوغلوم، دیلم قورویار بونا «هه» دییه بیلمز —
دیدى.

— بر آیقدر ایکیمزده قایدوب کله ریک.

— یوق قیزیمی بر کونده دییه سگ کوزیمدن اویانا بیراقا

بیلمه رم. ییزیم حیاتمز اونا باغلیدر، دارتوب اوزمکه بزده نه اختیار
وار و نه ده کوچ وار!

قوجا قاری تاب ایده مه یوب آغلادی. کیشی دیدی:

— آغلاما، آغلاما، عزرائیل ئوزی رقیه نک جاننی آلمانا کلسه،

اونک ئوزینی ده یاقین قویمارام!

بو ائنده رقیه کپریکلرینی آشاغی سالمش یاواش یاواش قدمینی

آتا آتا کلوب دایاناراق:

— بابا، منی ئولدير، اما احمددن جدا سالما، آیریلغا دوزه

بیلمه رم،— دییوب چکیلدی.

قوجا آرواد کیشی ایله آجلو ایلان کبی دیک قالدیلار، قوجا

آرواد باغیرمش دیدی:

— الله اماندر!.. رقيه بويله سوز!
 قوجا كيشى آجىغان اسدى بر سوز ديمكه نه قدر قصه ايتديسه،
 نطقى باغلاندى. خيلى وقتدن سو كرا ئوزىنى يغوب بر دفعه:
 — رقيه آدلى بالام يوقدر! — ديدى. رقيه بونى آلاچىغاندا
 ايشيتدى.

— «آله هوى در!» سسى بيزيم قولاغمزا كلدى؛ قوجا قارى
 بالاسنك امدادينا چاتماق قصدى ايله تمسيندى، اما قوجا كيشى
 ايله اشاره ايتدى، آرواد يرينده قالدى. قولاغمزا خيريلتى كلدى،
 قوجا قارى: «بى انصاف، بالام ئولير من نيجه باقمايم» ديووب آلا
 چىغا يو كيردى.

برده قارى ئوزىنى ايشيكه سالدى.

آلاچىغاندا سورونتى بر كيدى....

— رقيه بوغولير! — ديهرك باغيردى!

مندن قاباق قوجا كيشى ئوزىنى يتيردى. نه وار، نه يوق
 بيلمه ديم؛ آنجاق اونى كورديم كه قوجا كيشى خنجرى چكدى، قالدير
 دى كه انديرسون، دال طرفدن خنجرك تيه سندن برك ياپيشديم،
 ايكي اوچ دفعه دارتندى، تيه نى اليمدن براقمايم و باغيرمش
 ديديم:

«قوجا نه قايرير ساك اول منى ئولدير!»

— اوغلان، براق بالام ئولير! — ديدى.

بزدن كورديم رقيه آلاچىغانك «سونه چه» سندن چاتى ايله
 آسيلوبدر. قوجا خنجرى انديردى، رقيه قوجاغىما يقيلدى...
 بر نيچه كون رقيه ئوزينه كلمه دى دوشه نده ساياقلايردى. جان يانغى
 سندان آتيم آتيم آتيليردى، اوچى الندن قورتارمش مارال كى
 دوكونوب، تويسينوردى. كيجه لر چاليم چاليم چالغانيردى.
 قوجا آرواد ئوزىنى لاپ ايتيرمشدى، قوجا كيشى نكده ئوزيندن
 خبرى يوق ايدى، قولاغنك ديبنده توپ آتيلسا ايدى، اصلاقير پينمازدى،
 منيم ئوزيم يوقودا ايديم، سست ايديم: كوزلريمز قوپ قورى قورو

مشدی، جان ایویمز او یله بر مقامه مینمشدی که، اطرافمزی قاپلایان کائئاتدان بر اثر دو یاماییردیق. بوتوره مه حتاقومشولارکدا حاللارینی پوزوب خراب ایلدی، بزه باقاراق هیچ کس بر شی دیمزدی؛ هامو مندن یوز دوندە ریزدی. قیزو کلینلر راست کلندە قورقا قورقامنه باقوب تیز کیچیردیلر.

هامونک مندن ظن ایله زهلهسی کیتمشدی...

دییردیلر:

— بو حریفدن ساقین دولانماق لازمدر، بوندان خطا اکیسک دکل! رقیه ننگ یاقین باجیلغلاریندان بری اولان عایشه، راست کلندە منی دیندیر مییردی؛ بر دفعه من اونی دانیشدیرماق ایسته دیم، اولمادی. بر قوجا قاری ئوز کلینی ایله بولاغدا منه راست کلدی، کلین من طرفه باقمادی؛ باقماغی او یانا دورسون، هله بدنی ایرپه کیتدی، دییه سگ سینه سینه خنجر چاقدیلار. قوجا آرواد نوری سونمش کوز لرینی ئوتر ئوتمز منه سازی اوینادوب دیدی:

— بو آدم کلن یولا نیه داش دوشنمه دی؟

منده ایشیتدیم.

رقیه دن چکینمه سیدیلر، ده لی قانلی اوغلانلار منی تیکه تیکه ایدردیلر. اونلار دییردیلر: «نه قدر اولسا ینه رقیه ننگ اری در»... بوندان چوق اذیت چکیردیم، جانم غایت سیقیلیردی و گاه گاه کوزلریمه زیکریک چو کیردی؛ باشم کیجه لوب، هرله نیردی... بوده لی قانلیلار منی دریمک اوستندە دوغرا یوب ایتلره آتسایدیلار، بختیمدن چوق خوشنود اولاردیم... هر دم بر، او یله بر فنا حاله اوغرا ییردیم که، آز قالیردی دیم: «اللهمنی سهون، مندن بر قریق قورقوشونی اسیر که»...

رقیه ننگ یانندا ملول مسکین باشینا پروانه کبی دولانیردیم...

«رقیه می، وطن می؟» — سوالی یوره کمیگ تللریندن برجوره صدا ایله قوپیردی. «البتده وطن» جوابنی شدتله جسم جانم ایوینده

دور ایدیردی، آما «رقیه» جوابی ویرانه یه دونمش کو کلیمک اوزاق
بر گوشه سنده زار زار زار یلدا بیردی...

— یاواش یاواش رقیه ئوزینه کلدی؛ کوزلرینی آچدی، منی
کوردی؛ کوزلرینی ینه یومدی. کل کبی سولمش دوداق لاری
ترپندی، اما سوز دیمکه قدرتی اولمادی، بونک صباحکی کونی رقیه
ینه کوزلرینی آچدی، منی کورجک کوزلریندن کولومسیندی و
ضعیف سس ایله دیدی: بنم آرزوم ئولمک ایدی، بودا باشا کلمه دی.
من عزرائیله قسمت دکلمیشم...

— یوق رقیه سن تک منه قسمتسک!

— اویله ایمش، یوقسا من فکر ایدن کبی اولاردی.

— چوق قسمتلریمی قضا منیم الیمدن آلودر و چوق کوزیمی
دیکدیکم قسمتلردن، آرزولاردان منی بی نصیب ایدوبدر. دها بسدرنه
خبردر؟ ذلتلر ایله من مزار بسلیه جکم. آزو کوزلیه جکم، اودا امیدیم
ایوننی برباد ایده جکدر؟ منیم عمریم مبارزه میدانیدر. قضانک ایشی
پیشه سی، منیم عمریمده جولان ایدوب منیم ایله جنک و جداله چیقوب
پیشیک سیچان اوینادان کبی اوینا تماقدر. بسدر، آرتق دوزمکه منده
نه صبر وار و نه ده قرار، دورمشام فلکک قاباغندا سنی منه راست
کتیردی، ایسته دی سنی کوسترروب منه بر کوزل امید باغچاسی
باغشلا یوب ینه اونی اود ووروب یان دیرسون، منه جان آغریسی ویر
سون، منی جان یانغی سنا سالسون. . .

فلکک بویله فکری باشا کلمه دی، چونکه من ده جانا دویمشام.
— سنی قضانک الندن دارتوب آلدیم، سن اولدک منیم، ایمدی
باشما بر آیری فن قورور، آیری دولمالی یوللارا سالیر، منیم بر
طرفمده وطن، اوبری طرفمده سن. . . رقیه، وطن کو کلمی. . .
یوق جمیع واریمی دوتوبدر. . . وطن جوشیر، داشیر، رقیه! جوشیر
یان دیریر، وطن قانیم ووروب، رقیه یوره کیمه. . . رقیه کوزی
یومولی ایدی، نفسی تیز تیز ایشله بیردی، سوزلریم اونی بر آپریشان
ایلدی. دایاندیم، کوزله دیم، رقیه کوزلرینی آچمادی.

آقشام دوشدى، يره قارانلق چو كدى، قوجا كيشى ايله قوجا قارى نماز قىلماغا مشغول اولاندا آلاچيغا كىردىم. رقيه سوردى: «احمد سن سنى؟» — «منم» — جواب وىردىم.

— بو صباح دىدىكك سوزلر منى پریشان ايلدى، فنا بر حالدا اولديغكى آكلادىم. . . ضرر يوقدر نه ائتمه لى؟ آرواد ديهن بيتمه يوبدر: نه ديهسك راضىيام، نه دره جهده زحمتلره بويورساك دوچار اولماغا حاضرام. بو كوندن سو كرا رقيه سنه پروانه در ياندير، ياق، قاوور هر نه بلالر اولسا، هر نه خطالر اولسا، هر نه اذيتلر اولسا بويوما آلوب سنك اوغريكدا دورميشام.

درويشك دىلى دولاشدى، الى ايله كوزلرینی ئورتدى، الینی كوزلریندن چكمه يوب دیدى:

— كورن انس و جن آراسندا آرواددان يازيق هر دورلى دردلره، آزارلارا قارشى بر ذوى الحيات وارمى؟ . . . اشهد بالله! اكر وار ايسه. . . تيز تيشارييه باقدىم: قوجا كيشى ايله آرواد هله نمازدان فارغ اولمامشديلار. — هايانا كىديرسك؟ .

قايتدىم رقيه اوتورمشدى، قارا شيوه كىبى زلفلرى اطرافنا تو كولمشدى، يانندا اكلشدىم: دیدى: — «هارايا ايسته بيرسك منى ئوزكله آپار، سندن جدا دوشمكه ئوزيمده حركت كورمه دىم، ئوزيمى هلاك ايتمك قصدينه دوشدىم اما بو صباحدان بهريدر كه نه بورادا قالماق ايله ونه ده ئوزيمى ووروب ئولديرمك ايله سندن آيرى دوشمك ممكن دكل، آكلامشام. . . كرك من سنك يانكدا اولام، هجران آتشيئه دوزه جك حال منده يوقدر آپار ئولدير. . . سن ئولدير...» رقيه باشنى چكنيمه سو كه دى. . . بر ايكى كونه ئوزينى لاپ دوزلدى، دوردى. و قوجا آرواد بر آز آچىلدى؛ اوستنه كون دوغمش كىبى اولدى؛ اما قوجا كيشى كيفسز ايدى، قاش قاباغى ير ايله كىدير دى، رنك رمزیندن زهر داميردى.

رقیہ باباسنا اول یاقین دوشه ییلمه‌دی، اما سو کرا یاواش یاواش
اونڭ قوللوغندا بولونماغدا اولدی، کیتدی کجه آقشاملار هامواوجا
غیڭ قیراغیندا اکلشوب، صحبتته مشغول اولدیق؛ دوغریدر، اول
قوجا کیشی کاپ کله جیدن قاچاراق دوریردی، رقیه‌نڭ کیفی آچیلماغی،
کیچمشده کی تکی کولوشی، اویناغلغی اونڭ اوزه‌رینه چکیلمش
قارا چادری رفع ایتدی، اما آراسی من ایله سازالمادی، بودا منی
اینجیدیردی. . . . بر کونینه او جاغڭ قیراغیندا یغیلوب، اوتورمشدیق.
نه طور اولدیسه صحبتڭ بر اوجی رقیه‌نڭ قرارینه کلوب کیچدی،
رقیه لاپ آرخیین دیدی:

— بابام، احمدی دوتوب سیزدن آیریلسام، سیزدن کیچمه یوب
احمددن آیریلسام نیجه دوزه‌یم، نیجه دایانایم؛ ئوزیمی هلاک ایتمک
ایسته‌دیم اما اجل کلمه یوبمش، من ده سلامت قالدیم. قوجا کیشی
کوزینڭ آلتندان قیزینا دقت ایله باقیردی. دییه‌سڭ تازه‌جه کورمشدی،
اما رقیه باباسنڭ یوزینه باقماماغا سعی ایدیردی قوجا کیشی «هم»
دیدى، رقیه باشلادی:

ایمدی فکر ایدوب آکلادیم که ئوزیمی ئولدی رسم، احمددن
آیری دوشهرم، قیامت آیرسی اولارام، ئوزیمی هلاک ایتمکدن بالمره
داشینمیشام، احمد هایانا کیدرسه، او یانا کیده جکم، فکرینده برک
قرار دوتمیشام. . . .

قوجا کیشی باشنی قالدیروب: «رقیه! سنی من تانیمازا اولمشام،
ویا خود سن اولکی رقیه دکلسڭ!» — دیوب باغیردی.
رقیه جوا ایندا:

بابام، سببی نه اولدیغنی بیلمیرم، اما اونى یقین بیلمیرم که احمددن
آیریلسام ئولومه واصل اولاجام.
قوجا کیشی باغیرمش دیدی:
— اول ئولوم بوندان یاقشیدر.
— بابا. . . .

— كس! سن منيم بالام دكلسك! — سن بلاسك بالا دكلسن.

— بابا رحم ايت! . . .

— كيمه؟ آتادان آنادان كيچوب يول ايله ئوته نه قوشولوب،

كيدن قيزامى؟

رقيه كويره لمش كوزلرى ياش ايله دولى آناسنا طرف باقدى.

بو كوزلر «آنا دورما هويمما چات» ديدىكنى قوجا قارى آكلادى.

— اى، قوجا كافر، ساققالك آغاروبدر، اما عقليكه هله هيچ

دنده دوشمه يوبدر، رقيه نى، ايوده قاتيق اييمه سنه تاي ايتميه جكسك كه،

ده لي قانليلاردان برى طرلان كو كرچين چالان كىي چالوب كوتوره

جكدى. رقيه سنك آلت چنه كى كسوب ئوتورميه جكدى؟ .

بو زواللى قيزك بختنه بو زواللى اوغلان چيقوبدر، وير، هريانا

ايسته ير آپارسون. نه قارا تيكان اولوب بو ايكيسى بربرينه ميل سالوب

سارماشماق ايسته ين كلرك آراسندا ييتوبسك؟ . . .

قوجا كيشى درين فكره كيتدى، سو كرا ئوزينه زور ويروب

ديدى:

— قوى صباح كيتسونلر.

قوجا كيشى دوروب تنكلديه تنكلديه آلاچيغا كيتدى رقيه آغلا

ييردى، قوجا قارى دا آغلاييردى اما من . . . يوق . . .

صباح آچيلدى، اينكلر ساغيلوب سورولدى، قوجا كيشى برريم

هامومزى آلاچيغا چاغىروب ييغدى و مندن سوردى:

— كيديرسكى؟

من دينه مه يوب، باشم ايله اشاره ايلديم. خيلى مدت هيچ لسدن

بر سن چيقمادى، آتاسندان آناسنا، آناسندان آتاسنا حيران حيران

رقيه كوزلرني دولانديريردى. آناسنا باقاندا رقيه «آمان» ايسته ييردى،

اما آتاسنا باقدىدا اونك يوزينده كوزلرينده دهشت واقع اولديغنا

واهمه دويوردى.

قوجا كيشى بارماغنى منه طرف اوزادوب، رقيه يه ديدى:

— بو حريف ايله كيدد جكسكى؟

— بلى، بابا ايسته ييرم . . .

جوانى رقيه اويله بر قطعى صورتده ويردى كه قوجا كيشينك
اللى ياننا دوشدى، بر دقيقه كيچمهدى يياقكى اصلان كى توكلرينى
ييز ييز ايدوب مهابتلى دوران قوجا، ايمدى قوزيه دوندى . . .
فقير، مسكين، مظلوم، جان يانديران بر حاله دوشدى. فقير فقير
يالمانا يالماناجان يانغيسندان قوشيرلا قوشيرلا گاه منيم گاه رقيه نك
و گاه دا قوجا آروادك يوزينه بويلانيردى . . .

دينمهديم، كوزلريمى يره ديكديم . . . قوجا كيشى ئوز—ئوزينه
يوقودا ساياقلايان كى ديسردى:

— تك قالدق؛ تك قالدق؛ قالدق تك . . . قضان ايمش،
قسمت ايمش بويله اولاجاميش، ييلسه ايديم كه بو طور اولاجاقدى،
رقيه بونى كوسترر ايديم مى! قارى! اولميا بو شيطاندر، ابليسدر!
رقيه بويله دكل ايدى، ياقشى قيز ايدى، قيزى اولانلار بزه كوسه نير
ئيلر . . . يوق يوق بويله اولماز ايدى، بو ابليس ئوزيدر، رقيه اللهك
ياقشى بنده سيدر، كلدى آلداتدى . . . يوق يوق بو حريف ابليسدر،
ابليسدر، ابليسدر! . . .

قوجا قارى قورقمش منه طرف باقدى دوداغلارى دعالر ذكر
ايديردى. قوجا اسدى، رقيه ايله قوجا قارى دوتديلار، ئوزيمى قوجانك
آياغنا سالديم، آياغلاريندان ئوپمكه باشلاديم و ديديم!

— آتام! من بشرم! والله بشرم.

— چكىل خناس! لعين! چكىل آلهك دشمنى! چكىل منى جهنمه
واصل ايمه! . . . رقيه، آرواد، آماندر؛ منى بو خناسدان خلاص
ايدك! رقيه سنى ده يولدان چيقاروبدر، سنده خناس ساك؛ سنده
چكىل! . . . دالا دور، كيدك . . . دورك كيدك مندن ال چكىك! . . .
دلى ديوانه سايه كى او يغوسز دولانيرديم رقيه نك يوزينه باقا
ييلميرديم، هامونك كوزيندن دوشديم، منى دينديروب سويله تن بر
رقيه ايدى. بويله زحمتى ييزه آرواد ويرسه نه ايدهرىك . . . تاب
ايدى بيلريكمى؟ . . .

درویش ئوز ئوزینه جواب ویردی: «هیچ وقت، آروادلار بیزیم یولمزدا دورلی دورلی اذیتلره دوشه ییلرلر، اما بیز هیچ وقت دوشه ییلمه ریک. . . .»

خلاصه، بوراسی اوزوندر، ئوزك آخردا ییلرسك بنی یادیکا سالارساك. . . رقیه دنیادا بر منی کوریردی؛ مندن باشقا کوزینه هیچ شئی کورنمزایدی. بونك عوه ضنده من نه ایتدیم! آخردا ایشیدیرسك نه ایتدیم. . . .

XII

هامومز قوجا کیشی ایله بر یرده کنددن الوداع ایدوب شهر مزه وارد اولدیق. چوقدان ترك ایتدیکم وطنك هواسنی یور کمه چکوب دولدیر دیم، اما وطنداش لاریم منیم کلمه مه آچیق قاباق ایسه کوسترمه دیلر. شاد اولماقلارینی و ممنونیتلرینی اظهار اویانا دورسون، بعضیلری حتا منیم کلمه کمه تعجب ایدیردیلر بوندان من چوق اینجیدیم، ئوز یور کیمده دیدیم: «کلمشم بر؛ کیده رم ایکی» آتامدان قالان یاریسی اوچوق دامی تاپوب، ساکن اولدیق.

ایکنجی کونی رقیه شهر دولانماسندان اوساندی. اما مندن کیزله دیردی، اون کون کیچمه مش قوجا کیشی دیدی: «بویله یرده پارتلارام. من کیده جکم.»

من دیدیم: دایی بر آز دخی قال شهر معیشتنه ایشینیشرسك. — یوق، بالام، یوق، هیچ منه تسلی ویرمه، قارا میشه قاباغیمدا، کوی داغ باشیمك اوستنده اولمازسا، قارا ناخیرك، آغ سورونك ملتیسنی، کو كك شاققلتیسنی کورولتیسنی ایشیتمه سم من دولانا ییلمه رم، بونلارسز دولانماغ منه حرام اولار. . . بورادامن یاتا ییلیمیرم. نیه؟ . . . اویاندا مالک کوشه مه سی، ایلخینك اوخرانتیسی قولاغما کلمیر بورادا قالیم؟ . . .

نیجه قالیم، باشیم اوستنده یاپراق یاپراق ایله دانیشیرمی؟ آیاغلا ریم آلتندا اوتلار خیشیلداییرمی؟ . . . یوق یوق من قالامارام، بر آزدا قالسام، یقین چاتلایوب ئوله رم، قیزیم، سه و کیلی بالام. . . .

رقیهه طرف باقدیقدا، کوردیم که رقیه نڭ کوزلریندن یاش
سیل کبی آقیر.

— رقیه، سن ده داریخماییرسانمی؟ آهو کبی سیر ایتدیكڭ
اوتلاغلار، دیرماشدیغڭ قایالار هیچ یادیکا دوشمه ییرمی؟
رقیه جواب ویره مه یوب، ملول ملول، مسکین مسکین کوزی یاشلی،
دوداغلاری و یاناغلاری تیتیر منیم سویوق. . . بوز کبی سویوق یوزیمه
باقدی؛ نه باقدی؟ او باقیش او زمان منی حرصلندیردی ایسه، قلبمی
جهنمه دوندردی ایسه، اما ایمدی او باقیش یادیمما کلنده وجودیمه
بر یانما دوشیر که. . . یانوب پارتلاییرام، دوددومانم عرشه دیره كڭ
اولیر. . . دایان ینه یانغی جانما دوشدی. . . قوی ئوزیمه کلیم. . .
آه آه آه. . .

درویش ایکی الیه باشنا ووروب، یومروغلارینی کوزلرینڭ
قباغندا دایادی اوزی ده او یانا بو یانا بر نیچه دفعه لنگرلندی
سوگرا دیدی:

— نه اولایدی او باقیشی سنه کوستره بیله دیدیم. او زمان، او
نه اثر نه یانغی اولدیغنی جوان قلبڭ آکلاردی. . . او باقیش او یله
بر باقیش ایدی که، جلاد کورسه ایدی خنجرینی یره آتاردی، حرامی
کورسه ایدی ال آیاغی باغلانار ایدی. بو باقیش نه دیردی؟ بو باقیش
دیردی، ئولدیرمه عفوایت، ئولدییریرسڭ قانم حلال! . . . او باقیشی اوندا
من قانمادیم. . . رقیه آغلا ییردی، قوجا کیشی دیدی:

— کوریرسڭ؟ چاللی چمنلی، کؤر بولاغ کوی داغلار ساری
قایالار یادینا دوشوبدر آغلا ییر.

من جوابندا دیدیم:

— چوق فکر ایتمه، دایی، آرواد یاشی، بهار یاغیشی، یاغار
یاغار، کون ایشیلدایان کبی قوریبار.

— یوق، یوق، سن دییهن کبی دکل، او یاش قورو یان یاشلاردان
دکل، کوزلریندن یاش سوغولسا، قان آقار، قان سوغولسا قان
آغلار. . .

رقیه، قیزیم، قیزلار اوغلانلارا اوغلانلار قیزلارا قسمتدرلر،
 سن ده بونی سهودک، ئوز جانکا بدل بیلدک. ییزی، وطنی ترک ایتدک،
 قصادان بو ایش بویله توره یه جگمش، توره دی، تقدیره تغییر یوقدر...
 احمدده سنی سهویر، ایسته ییر، یاندیم یاندیم دییر، احمد سنه نه قدر
 یاریم دیسه، قراریم دیسه، بال ویریم دیسه، ینه قوجا آتاکی اونوتما،
 ایشدر خدانکرده دارا دوشسک، جانا یتسک، یارک اغیار اولسا «قوجا
 بابام، هاراداساک، دورما هارایماچات» دی. یرلر قولاغلی در، دییه رلر
 — دادک قولاغما چاتار. . . .

رقیه ایشقرا ایشقرا آغلاماغا باشلادی.

— رقیه سن لاپ دلی ایمشسک؛ اره کیدن آتادان آنادان
 کیچمز ایسه نیجه اولار؟ (قوجا رقیه نی بارماغیله کوستره رک)
 بویله اولار.

بورادا من ایسته دیم که صحبتی ظرافته سالام، دیدیم:

— قیز آناسندان اولاندا، باجالارینا باقوب دییر: بو باجا ییزیم
 باجا دکل. ایمدی سنک باجاک بودر، الیم ایله پنجره نی کوستردیم،
 اما ظرافتمدن ده بر شی چیقما دی.

قوجا کیشی بر آزدان سوکرا دیدی: ایمدی کیده سی اولدیم،
 ساغلق ایله قالاسان قیزیم. . . .

رقیه ئوزینی آتاسنک اوستنه سالوب، آتا قیز قول بویون اولوب
 آغلاشدیلار، اما من — یوق، آغلامادیم هله حیا سزلغم او دره جه یه
 چاتمشدی که، آجیغم دا دوتیردی، دیه سگ آتا و بالا و داعلشمکه
 حقلری یوق ایدی. . . قوجا کیشی او کونی آقشام یولا دوشدی،
 بو تیزلک ایله کلمکنی وعده ویردی.

XIII

رقیه بر نیچه کون بی هوش، سایه کبی دولاندی، ایشی آغلا
 ماق ایدی. ایوک بر طرفنده اوتوروب، کوزلرینی اوزاقدان کورونن
 قارلی داغلارا زیلله یوب کومولده نیردی و پنهان آغلا ییردی منی کور
 جک کوز یاشنی سیلوب، یوزیمه کولومسینیردی. کوریرسکمی ییزه

خوش کلمکدن، ییزه یارانماقدان ئوتوری، بینوا آروادلار ئوزلرینه نه زور ویریر لر؟ بویله شئی، ئوزینه زور ویرمک، آداما غایت چتیندر، اما من . . . اونادا منیم آجیغم دوتیردی، کیزلی آغلاما غادا اختیار ویرمیردیم.

رقیه کون کوندن کل کبی سولماقدا ایدی، یورکی داریقدیغی منه آشکار ایدی، بر دفعه دیدیم: «رقیه، چوقمی داریقیرساک؟» کيفم آچیق اولدیغنی بیلوب، کوله کوله دیدی:

— شهر — شهر دیوب سویله بیردیلم، من ده جنت کبی بر یر اولدیغنی حساب ایدیردیم؛ شهر کز جنت دکل جهنم ایمش. بورادا تا کرینک هواسی دا یوقدر که نفس آلساک . . . سن یانمدا اولماسایدک ایمدیه قدر ئولمش ایدیم، منه جان ویرن بر سنسک . . .

بو داغ چیچه کی بر الدن سولماغدا ایدی، ایوه کیرمک هیچ ایسته مزدی. صباحدان آقشاما قدر قاپیمزدا اولان سو کود آغاجنک آلتندا اوتوروب قارلی داغلارا باقیردی. هر دم بر سوریردیم: — رقیه، نیه ایشیکده اوتوروبساک، ایوده اوتورساک یاقشی اولمازدیمی؟

— ایوده خفه وار، قارانقدر، اوتورا بیلیم، ایشیکده اوتورماق شهرده عیبی در؟ عیب ایسه بوندان سو کزرا چیقمارام. اما بو آغاجک آلتندا اوتورماق منه غایتده خوش کلیر؛ یاپراقلار خیشیلدا ییر، یوره کم تیل اولیر، وطنم . . .

رقیه ننگ کو کلی وطنی دو کییردی، کورولتیلی یاغمور یاغان ده پنجره ننگ قاباغندا دوروب، تماشا ایدیردی، بر دفعه بویله یاغموردا تاب ایده مه یوب، ایوده ن دیشارینا چیقوب یاغیش آلتندا باشلادی دولانماغایره چک چرمه، چو کنده رقیه ایشیکدن ایچرییه کلمک ایسته میردی. قاپیمزا بر بز او کلمشدی، رقیه اونی دوتوب، ایکی قوجا غندا سهودی . . .

رقیه بر طرفدن سولیردی، سارالیردی. اولکی رقیه دن برسس قالمامشدی، برده ساچلاری ایدی . . . رقیه الیمدن کیدیردی.

— احمد من تنك نفس اولديم، نفس آلمانغا بورادا هوادا يوقدر،
من داريقيرام.

رقيه نك بو سوزلرينه بويله جواب ويرديم:

— اللهی سهورسن باشمدان اكيل! . . . خلقه يارايان هوا بونا
ياراماز اولدی، سندن ئوتري بورادا بر آيري هوامی لازمدر، کيت
هارادا ئوليرسك، ئول منيم باش بهينمی آپارما. . . آخر سوزلری
دخی آجیغلی دیدیم.

رقيه بر سوز ديمه يوب كوزلرينی آشاغی ديكدی. . . اوقا
دونمش قارا كپريكلری كوزلرينك اوستنه كولكه سالدی. بردقيقه ده
كيچمه مشدی كه، رقيه نك بورنی اوجيله ياش زورالانوب تو كولدیکنی
كورديم. . . بو ايسه منه خوش كلمه يوب ده دیدیم:

— دی ها! ينه باشلادی، آغلیيا آغلیيا منی ئولديروب آغلار
قالارساك.

رقيه ياشلی كوزلرينی قالديروب، منه ئوتر کی باقدی و ايشقرا
ايشقرا منه جواب ويردی:

— سنده انصاف الی يوق ايمش. . .

بوندان آرتيق برسوز ديمكه قادر اولمادی. رقيه ايشيکه چيقدی...
بلی مندن انصاف الی خيرپادان كسيلمشدی، بوندان ئوزيمده بر اثر
كورميرديم؛ رقيه او ساعت يانمدا ئولوب دفع اولسايدی، بر ذره
قدرده قولاغما كيرمزدی؛ هله بلكه يوره كدن بر آزدا شادا ولايديم...
نه ايديسه رقيه دن دويمشديم، اوسانمشديم حتا آيري بر ارواد

آلمانغی هر دم بر كو كلمدن كيچيريرديم، ئوز ئوزيمه دييرديم:

— بو نه ایدی آلوب كتيرديم؟ تا كرينك حيوانی مندن باشقا
بر زاد ييلمه يير، كيت ييلمه يير، كل ييلمه يير. آكري يوق، بهري يوق،
باشما بلا كتيرديم، من بونا راست كلن كونی، نيه دنيا ويران
اولمادی.

XIV

بويله بويله فكر خيالدان سو كرا محلله مزده و غبري محلله لرده

اولان قیزلاری و دول آروادلاری بر بر فکریمدن کیچیردیم. . .
 کوریرسنمی نیجه وفالی ایدیم؛ رقیه کبی آروادک اوستنه غیر بر آرواد
 آلماق ایسته بیردیم.

بر من بویله دکلم که، بیزیم چوقمز و بلکه هامومز بویله بیک،
 بو کونکی آرواد صباح ایچون یاراماز، کرک آیرسی اولسون. ایشمده
 ترقی یه مینمشدی، الیمده پول کورینیردی، پولدا آدام آزدیران
 اولیر، منی ده آزدیردی، اول آزماغم آرواد کز مک اولدی، رقیه نی
 بر تور باشمدان رد ایتمک خیالنا دوشدیم، بر دفعه اونادیدیم: کل سنی
 ایوکزه کوندریم.

رقیه سوردی:

— ئوزک کیتمک ایسته میرسنمی؟

من جواب ویردیم:

— کیدردیم، اما بورادا ایشمز کوچمز وار، بونلاری کیمک
 اوستنه توکوب کیدیم؟
 دولوقسنمش دیدی:

— من ده سنسز ئولدیرسکده کیتمه رم، سندن آیری دوزوب
 دورا بیلمه رم.

ئوزینی ساقلایا بیلمه یوب ینه آغلادی منم لاپ آجیغم دوتدی.
 — سنک آغلاماغک منی لاپ تنکه کتیردی، بونه در؟ سنی
 دیندیرمکده اولماییر؟...

اما رقیه داریقیردی، سیقیلیردی، ایوده دوتولمش آهو کبی
 وورونیردی، دیوارلار بونی باسوب ازیردی، گاهدان بر قیراق
 باغلارا کیدیردی، بوندا کل کبی— آچیلیردی، رنگی رمزی دوزه
 لیردی؛ اما غیری زمان سولیردی، جیران کبی چوللری، مارال کبی
 کوللاری، کیچی کبی قایالاری، قوش کبی آغاجلاری، یاغیش
 ویاغمور آلتندا کزن رقیه نی، دورت دیوارک آراسنا سالمشدیم...
 شهردن قیراق بر بویوک آغاجلق میسه واردی، بودا بیزیم ایوک
 پنجره سندن کورونیردی، ایومز اوجدا ایدی، بورا رقیه نک تماشا

یری ایدی... المده قاقاق مال دوتولمشدی، قورتارسام رقیه ایله
یاقشی رفتارایتمکی ئوزیمه عهد ایتدیم، جریمه جهتدن خلاص اولدیم،
لاپ کیفی کوك ایوه کلدیم؛ رقیه ده آچیلدی، میشه یه آپارماغمی
سوز ویردیم، رقیه اوشاق کبی دانیشوب کولمکه و کولوب دانیشماغه
باشلادی، بر آز قالدی که سهویندیکندن دوروب اویناسون.

بر نیچه کون بویله رقیه ایچون خوش کیچدی، سینان شی بیتمز،
نه ایدی سه منم قلبم رقیه دن سینمشدی. کور بو رقیه یه نه ظلم ایتدیم؟...
یولداشم ایله پوزولمشدیق، کیفی خراب، قاش قاباغلی ایوه
کلدیم رقیه خبرسز ایدی؛ قاباغما چیقوب، قوللارینی بوینما سالوب،
منی سهومک ایسته دی، اما—من... نه ایتدیم؟ رقیه ننگ یاراسنی تازه له دیم،
سینه سنه چال چاپراست داغلار چکدیم... نه ایتدیم؟ محبت شیشه سنی
ووروب سیندیردیم، قلب ایوینی ییقدیم... رقیه نی کوچ ایله ایته لیوب،
بر سیللی یوزینه ووردیم، نه تور سیللی؟... قاپینک آغزینا ییقیددی...
درویش صحبتته آرا ووروب کسدی، یورک جوشمشدی، دانیشماغه
اوندا اختیار قالماشدی.

منیم نظریمی قوروتی کوزله یین اوشاق جلب ایتدی. بو بالاجا
قوروت قوروقچیسى اوتوروب، النده کی اوزون چوبوق ایله یره
وورا وورا عقلنه کله نی ماهنی قاعده سنا، دوزوب او قویردی.
شکسته هواسنی بایاتی هواسنا، بایاتی سوزلرینی سه گاه هوا
سنا، سه گاه سوزلرینی شکسته هواسنا قوشوب، هالیانی چالیانا،
چالیانی هالیانا قاتوب هر ج مر ج بر شی ایده رک ئوزینک کوننی
کیچیریدی. بو وقت قوروقچی ننگ دال طرفنده ایشک سایماز یانا
اوتلایاراق باشنی ایشیدیلر ایشیدیلمز قیرپیدا قیرپیدا آددیم آددیم
سه ویدیکی قوروتلارا یاقینلاشیردی.

قابقدا کی ده کهدن بر سس اوشاغا خبر ایتدیسه، اوشاق ئوز
کوی کله کندن بر شی ایشیتمه دی. ایشک ئوز قودوغی ایله یاقینلا
شدی، تله سیک آغزینی اوزادوب بر نیچه قوروت کوتوردی، بونلا

رى آغزىنىڭ دال طرفىنى ايتكەچىن بىر دەخى آغزىنى اوزاتدى. بو
 حالدا همان قاباقداكى دە كەدن قىزىك سسى آروادىك سسنى، آروادىك
 سسى قىزىك سسنى قارىشراق بر ھاي قويدى «آي كدە... آي كدە
 قويما!... توش توش... قويما قوروتى ايشىك يىدى...» بو سسلرە قومشۇ
 آروادلارك سسلرى قارشى: «قويما، ايشىك،— آي كدە، توش توش»
 سوزلىرى وايتلرە «قىس، قىس» سسى وايتلرە سسى برى برىنە قا
 رىشىدى بر ھاي اولدى.

ساياق قوروقچى دونوب، كىرى باقدى اوغرونى كورجىك
 باشدان آياغا غىظ ايلە دولدى.

«آي سنى چىر دكسون» دىيۇب قويوننا جاناوار دوشمش چوبان
 كىبى يرىندن سىچرايۇب دوردى: ايشىك دشمنىڭ آيىق اولدىغىنى
 يىلۇب، قولاقلارىنى قىرپىدۇب، باشى آشاغا دالا قىنج آتا— آتادىرە
 آشاغى قويدى، اوشاق بونىڭ دالينجا دوشدى، ھارادا وار ھارادا
 يوق قوروت سر كىسىنىڭ ياندا ايكى باشقا اوزون قولاق حاضر اولدى.
 بونى كورجىك آرواد اوشاق، ايت باغىرا— باغىرا قوروتتا طرف قو
 پوشدىلار، يىنە «توش توش» «قىس قىس» سسى بر برىنە قارىشىدى. اول
 ايتلر چاتوب ايشىكلرە دالندان دكىلر، اوشاقنىڭ آناسى باغىرىدى:
 «يى سنى اللە ئولدىرسون، قاسم... يى! يى!... كوريرسنىڭ قوروتنىڭ
 بر طرفنى چىر دكمشلىر كوچوروبلر... اللە سىزىك يىبە كزىك ايوينى
 يقسون، مزەرات اوغلىنىڭ ايشىكلرى كىمىڭ ايشى كوردوكمى
 باشمىز كتىردىكلرىنى، آي جماعت!... آي، قاسم، دا... بر وار كە
 ياقاك اليمە كىچمىيە!...»

قاسم ياقىنلاشمىدى. آرواد باشنى قالدىروب بونى كوردى؛
 دوردى؛ قاسم سىفەد كل ايدى ايشىكلر قاچوب جاننى قورتاران درە
 ايلە بودا بايق قاچدى. آروادىك الندىن ياما جا چىقدى اما قاسىما چا
 تمادى. درە باش آشاغى يىلۇه (قوش) كىبى كىتىدى...
 بو تورەين احوالاتدان درویشىڭ خبرى اولمادى ئوزىنىڭ يورە

کنده کی قال—ماقال حددن زیاده ایدی، اوقال ماقالک های هو
یندان اطرافدا اولان قال ماقالی درویش ایشیده بیلمه‌دی.

XV

سو کدان سو کا باشلادی!

— رقیه قارا کوموره دوندی، یاندی، قارالدی. کل کبی اولان
رقیه قارا کوموره دوندی، گاه خسته گاه جان زاری یقیلا دورا
ایوده سایه کبی دولانیردی؛ یمکدن ایچمکدن لاپ کسيلمشدی،
هردم بر اوسکوریردی من ده... من بی انصاف بوندان قوللوق طلب
ایدیردیم. قوللوق ایتمکه طاقتی یوق ایدی، اما نه دورماغا ونه ده
اوتورماغا قویمیردیم. ئوزیندن کیدیردی، کوزله بیردیم ئوزینه کلنده
دخی آرتیق، آغیر قوللوغا بویوریردیم. بی هوش اولیردی، کوزله
بیردیم هوشه کلیردی بر آیری ایشه بویوریردیم آخردا دورماغا طاقتی
کسیلدی یریندن دورا بیلمه‌دی.

بر قیز بلدله مشدیم، ایلچی کوندردیم آلدیم. اوچ کون توی
ایدوب، ایویمه کتیردیم. رقیه ننگ یرینی آلدی، رقیه بر سوز دیمه‌دی،
ئوز جانینگ هایندا ایدی؛ کیجه صباحا قدر زار زار زاریلدا ایردی.
جان آغریسندان، جان یانغی سندان دخی بدتر یانا بیلمیردی: آه
چکیردی، قان یقین... لاپ کرچکلی قان توپوریردی.

بو تازا آروادیمک خوشینا کلمه بیردی، ینه نه قدر اولسا آرواد
ایدی، زاریلتی بونی پریشان ایدیردی. او که قالدی منه دییه سن بو
زاریلدا یان سهودیکم، جان ویروب، جان—آلدیغم ویاخود جان
ویروب جان آلان، اوغریمدا بو طور زحمتلره، ذلتلره دوشن رقیه
دکلدی. رقیه دن کلن آه زار اوفولتی بر چین قدری ده قولاغمد
ویزیلدا ما بیردی...

برده کلنده کوردیم که تازا آروادیم آتامدان قالان کهنه
تاووق دامنی تمیزله بیر. من سوردیم:

— نه قایریرساک؟

— بورانی تمیزله بیرم که رقیه نی بورایا قویاق، یوقسا اورادا
لاپ ظن ایله زهله می آپاردی.

بو منه اصلا بر اثر ایتمه دی دیدیم:

— یاقشی سوزدر، قوی بورادا یاتسون هیچ آتاسی باباسی دا
بویله تمیز یرده یاتما یوبدر. کیچه— آلتندایاتان بر کوچرلی قزیدر،
بو اونا لاپ پادشاه ایوی کبی اولاجا قدر.
آروادیمک خوشنا کلدی، کولدی.

رقیه بر کهنه کیچه اوستنده، بر کهنه جیریق کلیمده یاتیردی.
من باش طرفدن، تازا آروادیم آیاق طرفدن کوتوروب
رقیه نی تاووق دامنک آغزینا کتیردیک، بزیم قصد مزدن خبردار اول
راق، رقیه باشنی دونده روب، بر مدت منیم یوزیمه باقدی، کوزلری
یاش ایله دولدی دوداقلارینی ترپتدی. نه دیمک ایسته یردیسده دییه
یلمه دی، دوداقلارینی بنه آچماق ایسته دی. نه ایدیسده دییه جکدی،
یا خود آه می چکه جکدی یلمیرم... آه دا چکه یلمه دی، رقیه ننگ
نه باقیشنا نه ده لابدی حرکتلرینه تاب ایده مه دیم. هارادا ایسه ده،
نه دن ایسه ده. کو کلیمه... قارا کفر ایله دولی کو کلیمه بر آز مروت
شعله سی دوشوب، منی جانی یانان، مروتلی ایتمک قصدینه دوشدی،
هارادان ایسه رحمدن بر قیغیلجیم قلبه دوشمشدی.

رقیه ننگ باشی اوسته دوغری دوردیم. رقیه بویانا اویانا سوسز
ایلان کبی طاقتسز یالماندی. آخر ئوز ئوزینه کوچ ویروب، باشنی
ینه منه ساری دوندروب، کوزلرینی کوزیمه تیکدی...

بو باقیشدا هم مذمت، هم هجبت وهم ده ریشخند وارایدی.
بوندان بویوک نه قدر زحمتلر منه ویرسه یدی، حقی وار ایدی. اما
بویله حقی بیلن کیمدر، بیلدیرن کیمدر؟ کوچ ایله زور حق مقامندا
در. «حقم وار» دیسک زور آزار «زوریم وار» دیسه حق باتار. زور
ایله حقی بر یرده کورمک چتین بر ایشدر... زوریم وار ایدی حقی...
کون کبی پارلاق حقی زورک قاراچر مه سنده کیزلتمدیم. بونی بولماغا
رقیه ده نه طاقت ونه قوت وار ایدی.

بینوانی زور ازدی، دنیادان رد ایتدی... قاباق قاباغا دورماغا
رقیه الی ایله اشاره ایلدی؟ اما کوزینک ایویندن کیزلندیم رقیه
النی یوقاری قالدیروب، شارپادان یاننا سالدی؛ دیزینه ووراجاقدی
باجارمادی، الی قالدیغی کبی یاننا دوشدی، بیچاره باشنی یاسدیغدا
اویانا بویانا بولادی، کوزلرینی یومدی. من او یله بیلدیم که، جاننی
تاپشیردی، اما دوشی ضعیف ضعیف قالقوب دوشیردی. آروادیم
تاووق دامندا نه لازیم ایسه دوزه لدوب، دیشاری چیقوب دیدی:
— آز قالمشدی که اییدن بوغولام.

رقیه کوزلرینی آچدی؛ کونیسنگ یوزینه دیره نمش باقدی. کوز
لرینی دولاندیردی منه باقسون، اما من دالدا لاندیم، رقیه کوزلرینی
ینه یومدی، من باش طرفدن، تازا آروادیم آیاق طرفدن یاشدیق
که رقیه نی تاووق دامنا قویاق. بو حالدا جانسز جسدسز رقیه دن
دهشتلی بر سس چیقدی که منیم قوللاریم بوشالدی، رقیه نی کوتور
مکه طاقت اولمادی، آروادیم یوزیمه پیس پیس باقدی، دوداق آلتی
سویلندی، من جواب ویرمه دیم.

رقیه او یله بر دهشتلی سس وهجوم ایله چیغیردی که بو ساعت
همان او باغیرتی، او سس، او باقیش یادیمدادر. یادیمما دوشنده
توکلریم بیز بیز اولور...

رقیه ایکی دفعه اویانا بویانا پارتلیدی، بردفعه خیریلدادی وسست
دوشدی، دوشنگ قالماسی آرتدی، جان بوغازا توپلانیردی.
— ملا، ملا — بردن بره یوقودان سرسم اویانمش کبی برک
برک باغیردیم، آروادیم سکسه ندی.

— تیز ملا!... دلاسز تمام اولیر.

بونک جوانندا آروادیم (یسن) شریفی باشلادی، هله باشدا
کی «ترجعون» ه کلمه مشدی رقیه روحنی تاپشیردی؛ قوری بدن ...
اود کبی یانوب قیغیلجمی ایله خلقی یاندران بدن ایمدی، بوزلار
کبی قاباغمدا اوزانمشدی.

کل کبی رنک ویروب، رنک آلان صفت سارالوب سولمشدی.

محبت باغچاسندا بلبلر کبی چه چه ایدن دیل لال اولدی...

رقیه دن نه قالدی؟ هیچ زاد!

کوزلریمه قارانلق ایندی، باشم هرلندی، آز قالدی یقیلام

اکلشدیم؛ دوردیم ینه باشم هرلندی، ینه اکلشدیم، باشم دوشیمه

دوشدی، کیچمشر رقیه ایله برابر کوزیمک قاباغندا دولاندى...

اوت!... رقیه ینه یادیما دوشدی.

XVI

درویش باشنی اللرینه سو کهدی بو قرار اوزره بر نیچه دقیقه

قالدی، بلکه دخی آرتیق قالا ایدی، اما بو حالدا داغک دالندا کوك

کورولدادی، درویش باشنی قالدیروب قولاق ویردی تحقیق ایتمک

قصدی ایله مندن سوردی:

— دیهسن کوی کورولدادی؟

باشم ایله اشاره ایتدیم. بو اثناده برده داها کوجلی کورولدادی،

درویش ایرپه کیتدی، کوزلری اوینا دوندی، کویده سنده واهمه

وار ایدی. کوی کورولدا یوب، جنوبه طرف آشدی و دلی داغک

باشندا اوزاق توپ کبی پارتلایوب کو که سس سالا — سالا داغلارک

دالندا کسدی.

درویش بر دعا ذکر ایتدی و سو کرا دیدی:

— بویله بر کورولتی اوندا رقیه جان ویرنده ده اولدی، او

کورولتی منیم جانیم بر او یله فنا قورقو سالوبدر که، اول کورولتی

جانما واهمه سالیر، اما سو کرا بر کیشه نده قورقی چیقیر...

رقیه منی بویله کونه قویدی، جاننی خلاص ایتدی. جانمدا

یانغی، قلبمده یانغی، کو کلیمده یانغی، کوزلریمده یاش قویوب

کیتدی... رقیه ئولدی کهنه عشق، کهنه محبت او یاندى...

کوك برده داها برك کورولدادی. ایمدی کورولتی مغربدن

مشرقه کیچدی، بر کاروان یئل کلدی. ملک بر اوشاق ایله آرقاجدان

کورپه بز اولاری کتیرمکه کیدیردی، یئل بونک دونی ایله اوینایوب،

زلفلرینی داغیدوب ئوتدی؛ روز کار بولودلاشدی، چتین داغک دالندا

خیریلتی باشلادی، ییزیم قاراباش قیز سیغیرچیمزی (مال اوتاران)
اویادیردی:

— علی، آکیده، دور دولو کلیر. کورپه بزاوولاری کتیر، دولی
دو کوب آپارار، قایادان قافجادان سالار...
کور، کور که علی دورماق ایسته میردی، قیز بونی قورقویا
سالدی:

— دور ... والله خانم کلیر کوزلریکی تو کهر...
بر آرواد قیزی ایله قوروتی یغماقدا ایدیلر، بر کاروان دا یئل
کلدی کوچلی ایدی. آلاچیغلارک و ده که لرك اتکلرینی اویناتدی
وینه ملکک دوننا قاناد چالدیروب، کیچدی، کوك ایکی دفعه برك
بر برینک دالنجاشاققلدادی، چتین داغدان ساری بولاغا آدلادی،
خیریلتی بر کیمکده ایدی، یئل بر کیشدی، بر نیچه دامجی یاغیش
ده که ده تپلادی، بر آغ نوغول کبی شی ده که مک قاباغندا یوقاری
هوپیانوب اوه لکک آراسنا دوشدی. بونک دالینجا بر نیچه لری
هوپیانیشدیلار و بو طرفدن چته نی شیققلداتدیلار. ده که دن باقدیم کوك
خیریلدا ایردی و چتین داغک دوشندن دولی آشوب کلیردی... کوك
قوشا شاققلدادی، درویش قورقمیش چته نه قیسیلدی. بو ئوتمه مشدی
که برده داها برك چاتاقلی شاققلدادی. درویش کونجدن چیقدی،
دیزی اوسته قالقدی «یا هو» دیوب زنجیرینی جینقیلداتدی... دولو
کلوب چاتدی، قوشا و یاخود تک کورولتی بری برینه مجال ویرمیردی.
یئل قزیلدا ایردی، دره ده کویولدا ایردی، دولولار شیق ها شیریق
چته نه د کیردیلر...

درویش ایشیکه چیقدی.

— آغا درویش هارا؟ — منیم سسیمی چاتاقلی کورولتی باسدی،
درویش نه مناجات ایسه باشلادی، کورولتیدان وخیریلتیدان سوزلرینی
سه چه بیلمه دیم. آنجاق بیتلرک آخر کلمه لرینی ایشیدیردیم، اودا
ایکی کورولتی نك آراسندا خریلتی بر آز آرا ویرنده قولاغما
کلیردی... «مصطفی حقی... کربلا حقی... رضا حقی... دعا حقی...»

راه بر پارا یارب... دعایه...» بو کبی سوزلرده کوک کورولتیسسی
ایله برابر ده که یه دولیردی.

بورانیمی (پلاش) چکنیمه آتوب درویشک دالنجا چیقیدیم، اما
یالین آیاغلاریم دولی یا تاب ایده مه دیکندن ینه ده که یه کیردیم.
آیاغلاریمی که ینوب چیقیدیم... درویش یاواش یاواش دولی باشندان
وورا وورا ائیشدن ائیردی.

— آغا درویش! آغا درویش!

قوشا — قوشا کورولتی سسیمی چیقماغا قویمیردی، بورانیمی
چکنیمده کوچ ایله ساقلاییردیم. دولی قوش یومورتاسی یکه لیکده
اولاردی. اللریمه دکدی کجه اللریم آغرییردی، اکنیم قالین ایدی،
بنده درویشک دالنجا ائندیم، برده دالدا سس ایشیتدیم:

— آی آغا، خانم دییر «هارایا کیدیر»؟

— کیت دی بریانا کیتمه ییرم، درویشی قایتارماق ایسته ییرم.

— سن کیتمه من کیدیم، قایتاریم، دییوب علی قویدی.

درویش دولی ننگ آراسندان بر آز کورونیردی، علی چاتانه قدر
کوزدن ایتدی. اما مناجات سسی یردن عرشه کورولتیا قارشی
کیدیردی. دال طرفیمده برك تاپیلتی ایشیتدیم، باقدیم، قویونلار
بو کوم — بو کوم اولوب دره باشی آشغی آقوب کلیرلر. من بونگ
قباغندا ایدیم، یریم خطادان ساقین دکلدی. قویونلار منی باسوب،
ازه بیلرلر؛ قیراغا قاچدیم. چوبان باغیریردی: «هاقویون ایهی هی!»..
قویون سوزینه باقما ییردی، چوبان دالجا یو کوریردی، قویون
ئوتدی شاققلتی شدتلشدی. اما دولی خیردالاشدی. هر دم بریئل هجومی
ایله منی بر نیچه قدم ایلری آتیردی... کوک کورولدا ییردی،
درویش کورولدا ییردی، سیئل قیژ قیژ قیژ یلدا ییردی سانکه یر ایله کوک
بجته کیرمشدی. علی کلدی، من سوردیم:

— درویش هانی؟

— نه قدر ایله دیم کلمه دی، یولی انه دوتوب کیتدی... خیلی
دوردیم... کوک کورولدادی، یئل کویولدادی، سیئل قیژ یلدادی، اما

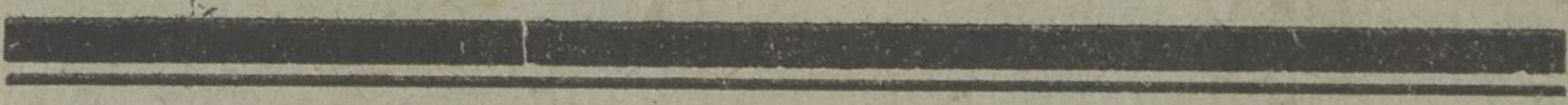
درویشك سسی ها قولاق ویردیم قولاغیما کلمه‌دی. بر آز دایانوب،
 ینه قولاق آسدیم... كوك قوشا — قوشا شاققلدا ییردی، دره لرده
 سیل قیژیلدا ییردی، ویزیلدا ییردی، اودلی شمشکله، قارا بولودلار
 شاققالییردی؛ اما درویشدن خبر یوق... آدامدان صدا یوق ایدی...
 آدام ئولمه‌دی ایتمه‌دی، محو اولمادی، انسان کائناتا قاریشدی.
 انسانی کائنات قوجدی. استراحتی یوق، او یویا ییلمز.
 غوری شهری مایس ۱۹۰۳ ایل.

Bibliothek der
 Deutschen
 Morgenländischen
 Gesellschaft.

24260

104

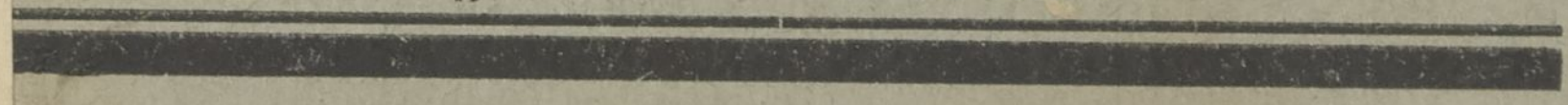
قیمتی 40 قپك

Диван - бек оглы.

ДЖАН ЯНГУСИ

Кооперативное Изд-во
при БК АКП (б)
„БАКИНСКИЙ РАБОЧИЙ“

65

Fai 24260

ع. ب. دیوان بک اوغلی

جان بابا نغیبی

«باکو ایشچیسى» قونوبه راتيف نشریاتى

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black